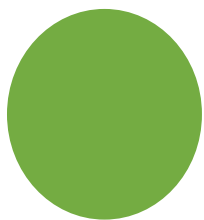

TILGJENGELIGHET TIL KIRKEBYGG

November 2012

INNHold

Forord: Gjør kirkene tilgjengelige!	4
1. Vern og utvikling	5
Kirkene som samlingssted for alle	5
Verneverdiene	5
Valg mellom verdisett	6
2. Ulike tilgjengelighetsbehov	7
2a: Astma og allergi	7
2b: Bevegelse	7
2c: Hørsel	8
2d: Lesing og skriving	8
2e: Syn	8
2f: Utvikling	9
3. Tilgjengelighet – en kontinuerlig prosess	9
3a: Definer oppgaven	9
3b: Skap en diskusjonsprosess	10
3c: Gjennomfør den formelle prosessen	10
3d: Husk at prosessen er kontinuerlig	11
4. Konkrete råd og mulige løsninger	12
4a: Før kirkebesøket	12
4b: På kirkebakken – uteområde og parkering	12
4c: Inn i kirken	14
4c1: Hevet terreng	14
4c2: Ramper ved lave trapper	16
4c3: Ramper ved høye trapper	18
4c4: Heiser og løftebrett	21
4d: Inne i kirken	24
4d1: Terskler	25
4d2: Benker	26
4d3: Tilgang til koret	28
4d4: Toaletter	31
5: Lovverk	34
5a: Kulturminneloven	34
5b: Plan- og bygningsloven	35
5c: Kirkeloven	36
5d: Diskriminerings- og tilgjengelighetsloven	36
5e: Søknadsprosedyrer og saksbehandling	37
6: Kilder	38
6a: Lovverk	38
6b: Nettsider	38
6c: Litteratur og håndbøker	39

Gjør kirkene tilgjengelige!

Kirkebyggene har alltid vært fellesskapets bygg. Helt fra middelalderen, da kirken var en del av Den katolske kirke, er de blitt reist av lokalsamfunnene, og de har alltid vært åpne for alle. Kirkebyggene kommuniserer flere budskap. De formidler først og fremst den kristne tro og kultur, der åpenhet, aksept og fellesskap står sentralt. Og de formidler estetikk og kvalitet gjennom arkitektur, kultur og kunst; verdier som alle bør få del i, uavhengig av kirkemedlemskap, funksjonsdyktighet og bakgrunn. For at Kirken og bygget skal være relevant på ethvert sted, må kirkebygget være tilgjengelig for alle. Dette er dessverre ikke alltid tilfelle.

Arbeidet med tilgjengelighet handler først og fremst om kunnskap, grunnleggende holdninger og innstilling – og om arbeidsmetodikk. Ved å oppleve enkeltmenneskenes utfordringer, ser vi lettere hva som må til for å gjøre livet enklere og mer meningsfullt for alle. Og vi ser også lettere alle bidragene som kan berike den felles opplevelse av gudstjeneste og kultur.

Arbeidet med tilgjengelighet handler også om konkrete tiltak og fysiske tilpasninger. Men bedring av tilgjengelighet for alle er først og fremst en prosess og en holdning som aldri må ta slutt.

En sammenligning av KAs tilstandsrapport for norske kirker 2009/2010 og tilsvarende for 2005/2006, viste at kirkeforvalterne opplevde en forverring av tilgjengeligheten i de norske kirkene de siste fire årene. Selv om dette umiddelbart virker nedslående, er det nok heller et tegn på en økt oppmerksomhet rundt spørsmålet om tilgjengelighet. At hele 17 % av alle rentekompensasjonsprosjekter i 2012 gjaldt tilgjengelighet, peker i samme retning.

Denne praktiske veiledningen er laget for å hjelpe de som er ansvarlige for forvaltningen av byggene og brukerne i sitt arbeid for å gjøre kirkebyggene mer tilgjengelig for alle mennesker. Veiledningen legger størst vekt på fysisk tilgjengelighet, fordi de største utfordringene ser ut til å ligge nettopp her. Det er likevel viktig at den enkelte kirkeforvalter også har oppmerksomhet på de andre tilgjengelighetsbehovene.

Veilederen er en del av et kontinuerlig arbeid for bedre tilgjengelighet til våre kirker. Vi håper at den vil være til hjelp, men vi vet også at den skal bli bedre. Den legges derfor ut på nettet slik at den lettere kan bygges ut, justeres og holdes aktuell.

Veilederen er utarbeidet av KA Avdeling for kirkebygg og kulturminneforvaltning, med direktør Oddbjørn Sørmoen som ansvarlig redaktør. Den ville likevel ikke vært mulig uten faglig og produktiv hjelp fra Beate Strøm (tekst), Flavio Carniel (tegninger), Anne Berit Hallbeck, Jarle Jacobsen, Trondheim kirkelige fellesråd, Siri Øijord Haugan, Bergen kirkelige fellesråd, og finansiell støtte fra Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet og Fornyings-, administrasjons og kirkedepartementet.

Oddbjørn Sørmoen, red.
November 2012

1. Vern og utvikling

Kirkene som samlingssted for alle

Kirkene har mange funksjoner. De er samlingssted for søndagenes gudstjenestefeiringer, kveldsandakter, trosundervisning, konfirmasjonsforberedelser, dåp, begravelser og konserter. Kirkene er som oftest vel gjennomtenkte arkitektoniske bygg og bærere av estetiske og symbolske verdier. Som stedbundne kulturbygg er de rike på historie og formidler identitet og tilhørighet. Alle har like stor rett til å få del i alle disse verdiene, selv om tilgangen til verdiene i en del tilfeller kan by på praktiske utfordringer.

Tilgjengelighet handler i første rekke om fysisk tilgjengelighet, det å kunne komme inn, se, høre og delta i, men det handler også om å forstå det man er med på og det man ser. Det er viktig at kirken arbeider aktivt med alle former for tilgjengelighet, selv om denne veilederen først og fremst konsentrerer seg om de utfordringene som knytter seg til tilgjengelighet i betydningen tilrettelegging for mennesker som på ulik måte har nedsatt funksjonsevne.

De fleste mennesker opplever forskjellig grader av funksjonshemming. Noen bærer funksjonshemmingen hele livet, mens andre bare i perioder. Det er viktig å være oppmerksom på at funksjonshemming kan være både synlig og usynlig for andre, og at den kan være både fysisk og mentalt.

Kulturminnene gir glede, opplevelse og dypere forståelse. Det er derfor en menneskerett å få tilgang til disse verdiene. Alle er med på å definere og tolke kulturminnene. Kirkene er i tillegg offentlige bruksbygg og skal derfor være åpne og tilgjengelige for alle.

Verneverdiene

Utfordringen med å bedre tilgjengeligheten til kirkebyggene ser fra tilstandsrapporten for norske kirker 2009/2010 ut til å være større jo eldre og mer verneverdig byggene er. Dette er helt naturlig. De eldste kirkene ble bygget i en tid da tilgjengelighetshensyn ikke sto på dagsorden og heller ikke var med i det offentlige lovverket.

Vern handler i første omgang å ta vare på. På kort sikt er dette enklest hvis man ikke gjør noen endringer. Verneideologi har alltid vært under forandring, men den grunnleggende holdningen at bruk er beste form for vern, har vært gjeldene i mange år. De viktige spørsmålene gjelder derfor hvilke endringer som må til for at bygningene fortsatt skal brukes og hvordan disse endringene best kan gjøres.

Ved planlegging av endringer og tilpasninger, er det viktig å analysere kirkebyggets verneverdier. Det er derfor viktig å kjenne til de grunnleggende verneverdiene.

Kunnskapsverdien er forholdsvis målbar og objektiv. Denne verdien kan knyttes til kulturminnets funksjon, tekniske utforming og historie. Kunnskapsverdien består av delverdier som håndverkshistorisk verdi, bygningshistorisk verdi, kulturhistorisk verdi og arkitekturhistorisk eller stilhistorisk verdi.

Opplevelsesverdien er mer subjektiv. Vurderingen av den vil avhenge av den enkeltes preferanser, erfaringsbakgrunn og kulturelle tilhørighet. Opplevelsesverdien

består av delverdier som arkitektonisk verdi, estetisk verdi, bruksverdi, identitets-skapende verdi og miljøverdi.

Mye av det man gjør i en kirke påvirker disse verdiene. Noen tiltak kan forsterke verdier og andre kan forringe. Hvilke verdier som er viktige, vil avhenge av det enkelte kirkebygg. Endringer som forvansker viktige deler av historien, er alltid negativt. I en gammel kirke vil som regel de opprinnelige og de eldre delene være av stor verdi, men også gode, nyere tilskudd kan ha stor verdi.

Som regel vil reversible løsninger, det at man kan gjøre noe om igjen, være å foretrekke fremfor irreversible. Men dette må også veies opp mot kvaliteten på arbeidet som gjøres, varigheten og betydningen av det. Ofte vil en rimelig stålrampe være reversibel, men forringe opplevelsen og forståelsen av kulturminnet. Bygger man en rampe som skal stå over lang tid, er det viktig at man legger ned ressurser i å finne en funksjonell, designmessig og materialmessig god løsning som spiller godt opp mot den historiske bygningen.

Valg mellom verdsett

I de aller fleste tilfeller vil det være mulig å gjøre kirken mer tilgjengelig. I noen få tilfeller kan det likevel skje at kirkebyggets kulturminneverdier defineres som så store og verdifulle at hensynet til disse vil begrense den fysiske tilgjengeligheten.

Arbeidet med å gjøre kirkene mer tilgjengelige vil hele tiden handle om å balansere to verdsett som utløser følgende problemstilling: Alle skal ha lik tilgang til kulturminnet, men hvordan får man dette til uten å redusere kulturminnets verdier eller ødelegge det? For å sette problemstillingen på spissen: Man kan gjennom endringer for å skape bedre tilgjengelighet redusere de verdiene tilgjengeligheten skulle gi adgang til.

Problemstillingen vil ofte kreve at man tar vanskelige valg, men den vil også innebære at man tenker åpent og konstruktivt. I den sammenheng er det viktig å huske at hovedpoenget med tilgjengelighet ikke alene handler om at alle skal komme til over alt, men at alle skal være delaktig, oppleve og forstå. I en kirke kan dette for eksempel bety at man velger å tilpasse liturgiens regi til rommet og ikke omvendt.

Det er viktig å finne løsninger som respekterer både bruker og bygg. Brukere med bevegelseshemminger har naturligvis like stor eller liten interesse for historie og estetikk som alle andre. Helt grunnleggende er det derfor å kunne se og respektere de ulike verdiene, og på dette grunnlaget definere et felles mål.

Det er ofte lettere å få aksept for endringer gjort med estetisk og håndverksmessig høy kvalitet. I mange tilfeller kan dette handle om å vende på problemstillingene, gå nye veier, søke nye tekniske løsninger, eller gjennom diskusjoner endre noe på behovene.

Tilgjengelighetstiltak kan ofte gjøre byggene mer brukervennlige for store grupper og ikke bare de få enkeltgruppene man først tenkte på. I et slikt perspektiv er det lettere å akseptere at endringer koster penger. Kvalitetsløsninger står seg også langt bedre over tid og viser at man ønsker det beste både for brukere og for kulturminne.

2. Ulike tilgjengelighetsbehov

Tilgjengelighetsbehovene er knyttet til funksjonsproblemer i forbindelse med allergi, bevegelse, hørsel, lesing og skriving, syn og mental utvikling. Det er viktig å huske at tilgjengelighetsbehovene ikke er begrenset til enkeltgrupper, men i ulik grad gjelder en ganske stor del av befolkningen. Hvis kirken ønsker å være inkluderende og kommunisere med et bredt lag av befolkningen, må den også tenke bredt.

I det følgende presenteres ulike funksjonsbehov og tiltak som bedrer tilgjengeligheten. Det er viktig å merke seg at de enkelte tilgjengelighetsbehovene i en del tilfeller kan kreve tiltak som kan skape problemer for folk med andre behov, for eksempel vil en rampe som skal hjelpe bevegelseshemmede kunne være et snublepunkt for blinde. I tilretteleggingen må det derfor ofte gjøres avveininger.

2a: Astma og allergi

En relativt stor del av befolkningen er i forskjellig grad direkte berørt av allergi. Allergiske reaksjoner har ofte sammenheng med forhold i miljøet; innklimaet er en vesentlig del av dette.

Generelle tiltak:

- Godt renhold
- Bruk av renholdsprodukter uten luftkilder
- God luftkvalitet og luftmengde
- Temperaturregulering
- Riktig materialvalg
- Miljøvennlige planter og blomster

2b: Bevegelse

Nedsatt bevegelsesevne gjelder personer som har begrenset eller ingen funksjon i ben, armer og/eller hender. Personer med nedsatt bevegelsesevne bruker ofte rullestol, rullator, krykker eller stokk som hjelpemiddel. Spesielt rullestoler og rullatorer er plasskrevende og krever ekstra tilrettelegging.

Generelle tiltak utendørs:

- Reservert parkeringsplass i nærheten av kirkens hovedinngang
- Fast dekke og begrenset helling mellom parkeringsplass og inngang
- Godt vedlikehold av uteområdet under samtlige årstider
- Skilt i lese høyde for både gående og sittende
- Rekkverk ved utvendig trapper og ramper
- Håndløpere langs trapper og ramper
- Trinnfritt inngangsparti
- Horisontalt plan for rullestol foran inngangsdører
- Enkel betjening av dører, gjerne med automatisk døråpner

Generelle tiltak innendørs:

- Enkel betjening av dører, gjerne med automatisk døråpner
- Sklisikre gulv
- Ingen terskler eller avfasede terskler med en høyde på maksimalt 2,5 cm
- Åpne passasjer på minst 86 cm nettobredde
- Tilstrekkelige snuarealer for rullestoler
- Rekkverk ved trapper og ramper
- Toalett som er dimensjonert for rullestolbrukere i rimelig nærhet av felleslokaler

2c: Hørsel

Redusert hørsel kan ofte være medfødt, aldersbetinget eller grunnet sykdom eller skade. Redusert hørsel fører til nedsatt kommunikasjonsevne og hindrer ofte oppfattelsen av informasjon.

Generelle tiltak:

- God stemmebruk
- God akustikk
- Ingen eller dempet bakgrunnsstøy
- Tekniske hjelpemidler som overfører lyd
- God belysning av den som snakker slik at man kan lese på munnen
- Ikke motlys
- Skriftlig og eller visuell informasjon

2d: Lesing og skriving

Lese- og skriveproblemer kan blant annet skyldes dysleksi eller problemer med syn eller hørsel. Konsekvensene blir ofte dårlig utviklet leseteknikk og problemer med å få tak i meningsinnholdet i ordene, slik at lesingen blir slitsom og konsentrasjonskrevende. Mange vil ha behov for kompensering gjennom lyd og ulike former for visualisering for å få utbytte av skriftlig informasjon. Dette kan også være til hjelp for personer med begrensede kunnskaper i norsk.

Generelle tiltak:

- Tilfredsstillende muntlig informasjon
- Leservennlig skriftlig materiell, skrevet i Arial eller Verdana (pkt. 12 – 14 med stor linjeavstand), på nøytral bakgrunn med kontrasterende farger
- Alternativer som erstatter skriftlig materiell, for eksempel lyd og/eller elektroniske utgaver
- Symboler i tillegg til tekst

2e: Syn

Synshemming er en fellesbetegnelse for ulik grad av nedsatt syn og blindhet. Noen svaksynte kan lese stor skrift, mens andre er avhengige av punktskrift, informasjon på lyd eller i elektronisk utgave. Synshemmede har ofte problemer med å orientere

seg i omgivelsene, og det er derfor viktig at omgivelsene er enkelt og konsekvent utformet.

Generelle tiltak:

- Informasjon gjennom internett, informasjonstavler osv
- Enkel og konsekvent utforming av omgivelsene både utendørs og innendørs
- God belysning
- Ikke motlys eller reflekser
- Tydelige farger og kontraster
- Materialbruk med ulik struktur
- Håndlist i trapper

2f: Utvikling

Begrepet utviklingshemmede beskriver personer med mange ulike typer og grader av funksjonshemming. Hovedproblemet er ofte knyttet til evnen til å forstå og bearbeide inntrykk. Utviklingshemmede tenker ofte svært konkret. Det er derfor viktig at omgivelsene er enkle å oppfatte og har lett gjenkjennelig utforming.

Generelle tiltak:

- Oversiktlige omgivelser som gjør det lett å orientere seg
- Skilt med tydelige symboler
- Muntlig informasjon og praktiske opplysninger
- Lettlest skriftlig materiale
- Forutsigbarhet i samhandlingen gjennom blant annet informasjon, forklaring og demonstrasjon
- Mulighet for avskjerming og hvile

3. Tilgjengelighet – en kontinuerlig prosess med fokus på helhet

Arbeidet med å skape økt tilgjengelighet til og i kirkebygg er en kontinuerlig prosess som krever at man både tenker, planlegger og handler helhetlig. Å se hele prosessen i sammenheng innebærer blant annet at man definerer og utbedrer flere endringer parallelt og i forhold til hverandre. I en slik komplisert prosess, er det vesentlig å vite at selv små enkelttiltak kan gjøre stor forskjell. Det er likevel viktigst å ta i betraktning at gjennomførte og gode løsninger krever investering i tid, både i forhold til hvert tiltak og fremtidig vedlikehold og utbedring, samt investering i dialog med personer med ulik kunnskap og erfaringer.

3a: Definer oppgavene

I en startfase er det viktig å kartlegge oppgavene så godt som mulig.

- **Definer tilgjengelighetsbehovene**

Definer tilgjengelighetsutfordringene som finnes i det enkelte kirkebygget. Hva er det som gjør det vanskelig å komme inn og delta i det som skjer i kirken, og hvem er dette vanskelig for?

- **Definer endringene**

Definer hvilke endringer som må, bør eller kan utføres. Hvilke endringsmuligheter finnes det og hvilke utfordringer byr de på?

- **Definer endringenes omfang i forhold til tilgjengelighet og vern**

I noen tilfeller vil selv små endringer skape bedre tilgjengelighet, mens det i andre tilfeller må mye større fysiske inngrep til. Uavhengig av inngrepets omfang, vil vurderingene alltid berøre verdibalansen mellom kravet om tilgjengelighet for alle på den ene siden, og kravet om ivaretagelse av kulturminnet på den andre. I denne vurderingen må man ta i betraktning kirkebyggets verneverdi og juridiske vernestatus.

3b: Skap en diskusjonsprosess

Det er viktig å belyse og diskutere ulike perspektiver ved endringene og konsekvensene av dem. Hva vil man at resultatet skal bli?

- **Lær av andres kunnskap og erfaringer**

Inkluder så mange relevante perspektiver som mulig ved å involvere aktører som ulike brukere av kirken, spesielt personer med ulike tilgjengelighetsbehov, antikvariske myndigheter, arkitekter, håndverkere, ergoterapeuter osv. Etabler en arbeidsgruppe hvor de ulike aktørene kan bidra med kunnskap og erfaringer gjennom hele prosessen. I dette arbeidet er det vesentlig å forstå at det aldri vil finnes én riktig løsning, men flere mulige og gode.

- **Lær å lese kirkebyggets historiske lag**

For å forstå kirken som kulturminne er det viktig å lese byggets historiske lag, dvs. hvilke endringer kirken har gjennomgått gjennom tidene. Dette er et vesentlig grunnlag for den videre utviklingen av kirken. Kunnskapen om byggets historie vil gi innsikt i hva som er opprinnelig, hvilke endringer som utført gjennom tidene, hvilke endringer som er mer tilfeldige enkelttiltak og hvilke som er omfattende helhetlige grep. Det fysiske kirkebygget er en viktig kilde til denne kunnskapen, da man ofte kan lese endringer i blant annet overflater, strukturer og innredninger. Ofte inneholder Riksantikvarens arkiv nyttig materiale fra tidligere saksbehandling, fotografier og avisclipp som kan belyse bygningshistorien. Lokalhistoriske kirkebøker er også gode kilder.

3c: Gjennomfør den formelle prosessen

Den formelle prosessen er en avgjørende del av tilgjengelighetsarbeidet. Få fysiske

endringer kan gjøres uten kontakt med offentlige myndigheter. Kirkebyggets juridiske vernestatus vil påvirke endringenes mulige omfang og bestemme hvilke myndigheter man skal kommunisere med.

- **Utarbeid søknad med prosjektbeskrivelse**

Utarbeid en søknad med prosjektbeskrivelse som beskriver dagens tilgjengelighetssituasjon, gjerne med fotografier, forslag til tiltak (gjerne flere begrunnede alternativer), tegninger, omfang, tidsbruk og budsjett. Bruk arbeidsgruppen aktivt i dette arbeidet.

- **Kommuniser med vernemyndighetene**

Kommuniser med vernemyndighetene under hele prosjekteringsprosessen. På denne måten vil man kunne definere kirkebyggets endringsmuligheter i forhold til juridisk vernestatus, og klarere søknadspliktige tiltak i forhold til det. I tillegg vil en dialog med vernemyndighetene kunne bidra konstruktivt til utarbeidingen av formmessige og arkitektoniske løsninger.

- **Send søknad**

Send søknad med prosjektbeskrivelse til den rette søknadsinstansen og følg opp prosessen.

3d: Husk at prosessen er kontinuerlig

Arbeidet med å gjøre kirkene mer tilgjengelige er en prosess som fortsetter etter at tiltakene er utført, ikke bare på grunn av erfaringene som blir gjort, men også på grunn av kunnskapen som utvikles på feltet. Behov, tekniske muligheter og økonomiske forhold endres over tid, i tillegg får man mer erfaring og oppdager stadig nye muligheter.

- **Vurder hvordan de nye løsningene fungerer**

Vurder endringene som er blitt utført. Dette gir en mulighet til å høste erfaringer og kanskje utvikle nye løsninger i den videre tilgjengeliggjøringen av kirkebygget.

- **Regelmessig vedlikehold og ettersyn**

Noen løsninger og utstyr brukes hele tiden, mens andre benyttes sjeldnere. Alle løsninger og utstyr må uansett fungere til enhver tid. Hold løsningene derfor ved like og før ettersyn med jevne mellomrom. Dette foreslås gjennomført ved at man utarbeider en liste med sjekkpunkter som gjennomgås for eksempel kvartalsvis.

- **Følg med på utviklingen av feltet universell utforming**

Følg med på utviklingen på tilgjengelighetsfeltet. Spesielt vil dette gjelde utviklingen av nye løsninger eller produkter, som bidrar til å bedre både funksjon og estetikk.

4. Konkrete råd og mulige løsninger

Adkomsten til kirken kan by på utfordringer og hindre hele veien fra parkeringsplassen, via inngangspartiet og fram til koret. Det er derfor viktig at hver menighet informerer og tilrettelegger så godt som mulig. Nedenfor presenteres en del av utfordringene med konkrete råd og forslag til løsninger som gir økt tilgjengelighet med utgangspunkt i ulike tilgjengelighetsbehov.

4a: Før kirkebesøket

Kirkebesøket begynner allerede før man drar hjemmefra. Det å på forhånd vite i hvor stor grad kirken er tilrettelagt, øker i seg selv tilgjengeligheten. Det handler om å kunne skape en så forutsigbar adkomst til, og bruk av, kirken som mulig. Jo mer besøkeren vet om tilgjengeligheten før besøket, jo mer selvstendig kan vedkommende fungere i bruken av den.

Forberedelsen til kirkebesøket bør starte via menighetens egen nettside og nettsiden <http://www.kirkesok.no/>, som med enkel lesbar skrift og leselist blant annet bør gi følgende informasjon:

- Navn og telefonnummer på kontaktperson som eventuelt kan bli kontaktet i forkant av kirkebesøket
- Beskrivelse av området rundt kirken
- Beskrivelse av parkeringsplassen med presisering av handikapparkering
- Beskrivelse av hvordan man kommer seg fra parkeringsplassen til hovedinngangen og/eller en annen trinnfri inngang
- Oversikt over kirken innvendig, gjerne med kart eller annen beskrivelse av romfordeling og annen relevant informasjon
- Informasjon om det er tilrettelagt plass for rullestol, gåstol, barnevogner osv. i selve kirkerommet
- Informasjon om kirken rommer et handikaptaolett og eventuelt hvor
- Informasjon om det er installert teleslynge kirkerommet og eventuelt hvor
- Informasjon om dagens gudstjeneste med mulighet til utskrift av salmer på blindeskrift.

4b: På kirkebakken - uteområde og parkering

Uteområdet bør være konkret og enkelt utformet slik at man lett kan orientere seg, uansett dagslys og vær. Ledende linjer i terrenget, som for eksempel sammenhengende kantsteiner mellom gressplen og gangsti, er viktig. Det samme er en generelt god belysning både på parkeringsplassen, langs gangstiene og ved kirkens innganger. Trapper og dører ved inngangene bør markeres, gjerne med ekstra belysning, markering i terrenget før eller på trappen. Lett lesbare skilt som indikerer inngangene er også viktig. Videre bør uteområdet nær inngangen ha miljøvennlige planter slik at det er minst mulig pollen i luften. Hvis man på sommerstid for eksem-

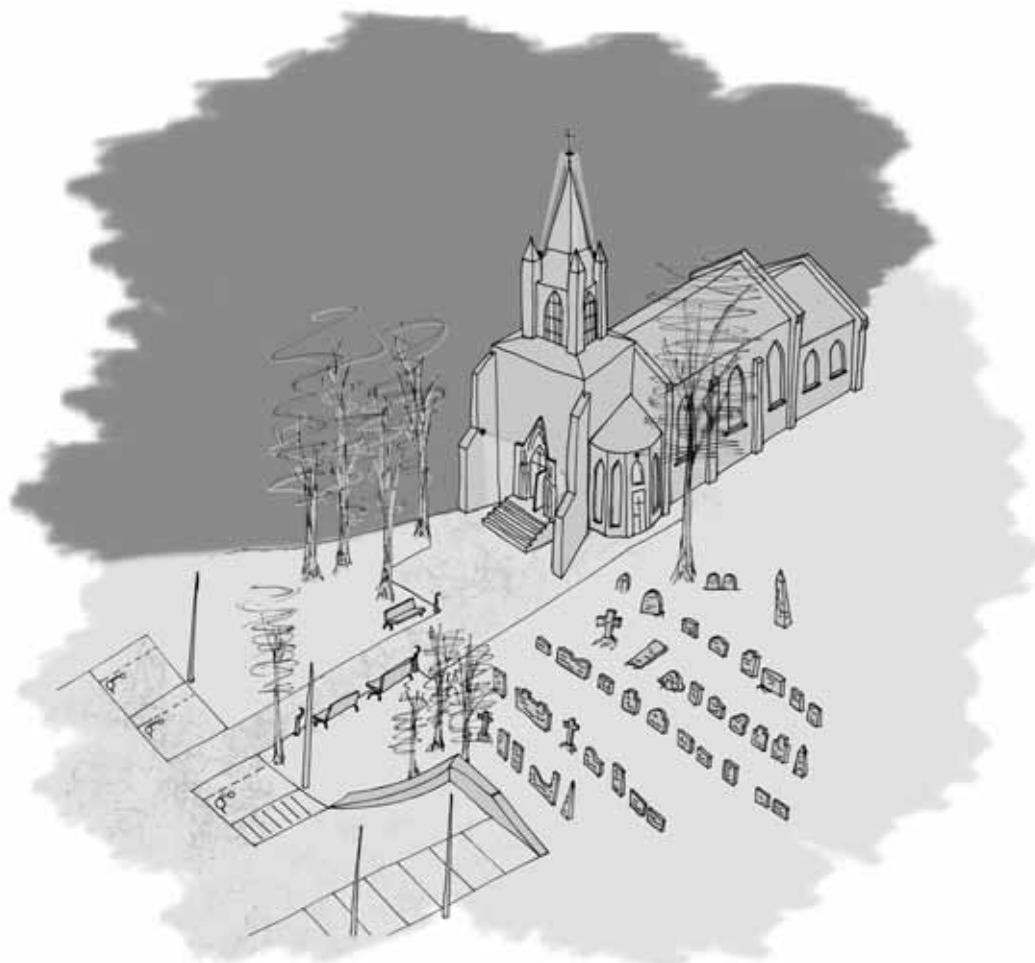
pel unngår å klippe plenen rett før et arrangement, bidrar man også til å gjøre luften lettere å puste i.

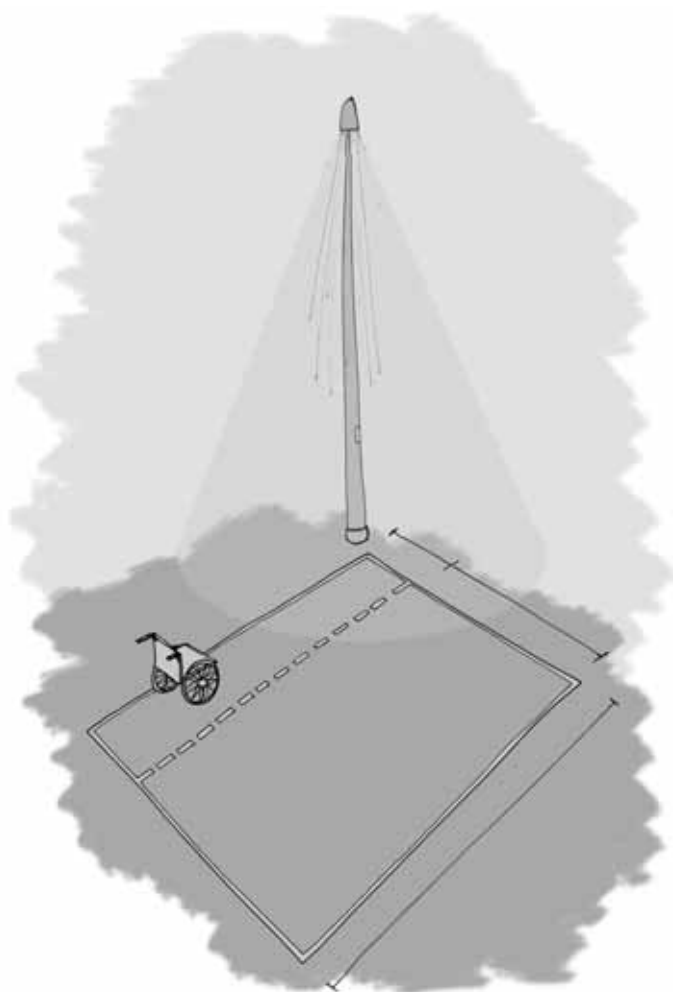
Uteområdet, spesielt veien mellom parkeringsplassen og kirkedøren, bør ha så fast og enkel overflate som mulig slik at man lett kan komme frem. Dette kan blant annet gjøres ved å legge forsterkninger i gressmatten, heller eller flatskårne brosteiner. Fra et antikvarisk ståsted vil det alltid være et mål å etablere en overflate som det er tradisjon for eller som harmonerer med den som allerede er der. I byene har det vært vanlig med brostein, mens det rundt bygdekirkene har vært vanlig med gressbakke. Godt vedlikehold av uteområdet, som for eksempel snørydding om vinteren, er også viktig for fremkommeligheten.

For bevegelseshemmede er det avgjørende å kunne parkere i nærheten av inngangen til kirken. En reservert parkeringsplass, helst på 4,5 x 6 meter, må være merket og kun brukes til sitt formål. Det må være enkelt å komme seg fra bilen til kirken. Hvis en rullestolbruker selv ikke kjører bil, bør det være mulig for bilen som vedkommende ankommer i å kjøre nært inntil inngangen.

Uteområdet rundt kirken bør være konkret og enkelt utformet slik at man kan orientere seg. Ledende linjer i terrenget, god belysning og informasjon er viktig.

Parkeringsplassen reservert for bevegelseshemmede bør ifølge Statens vegvesen være på 4,5 x 6 meter.

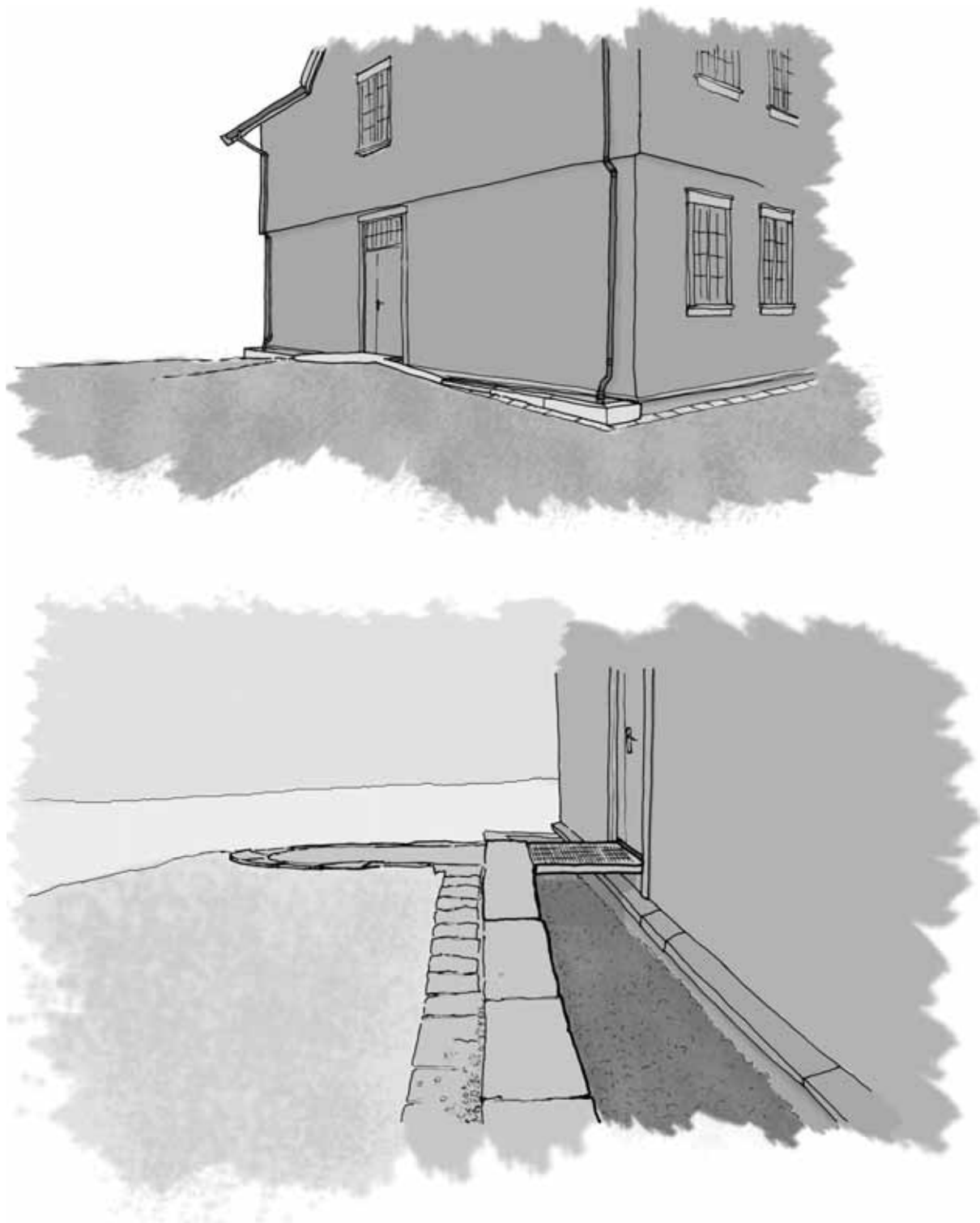

4c: Inn i kirken

Hovedregelen er at alle, uansett funksjonsutfordringer, skal komme inn samme inngang. I de fleste tilfeller betyr dette kirkens hovedinngang. Kirkene er tradisjonelt plassert på en høyde for å synes i landskapet. Nesten alle bygg har en trapp. Trappens praktiske funksjon kan være å holde inngangspartiet vekk fra bakkenivået for å beskytte mot regn og snø. Trappens estetiske og arkitektoniske funksjon kan være å understreke kirken som en synlig og høyreist bygning. Hvis trappen er lav, kan løsningen ofte være rampe eller hevet terreng. Ved høye trapper, vil løsningen ofte bli å etablere en trinnfri inngang et annet sted på bygget. Løsningene kan gjøres på en diskret måte, eller bli utformet som et estetisk poeng i seg selv.

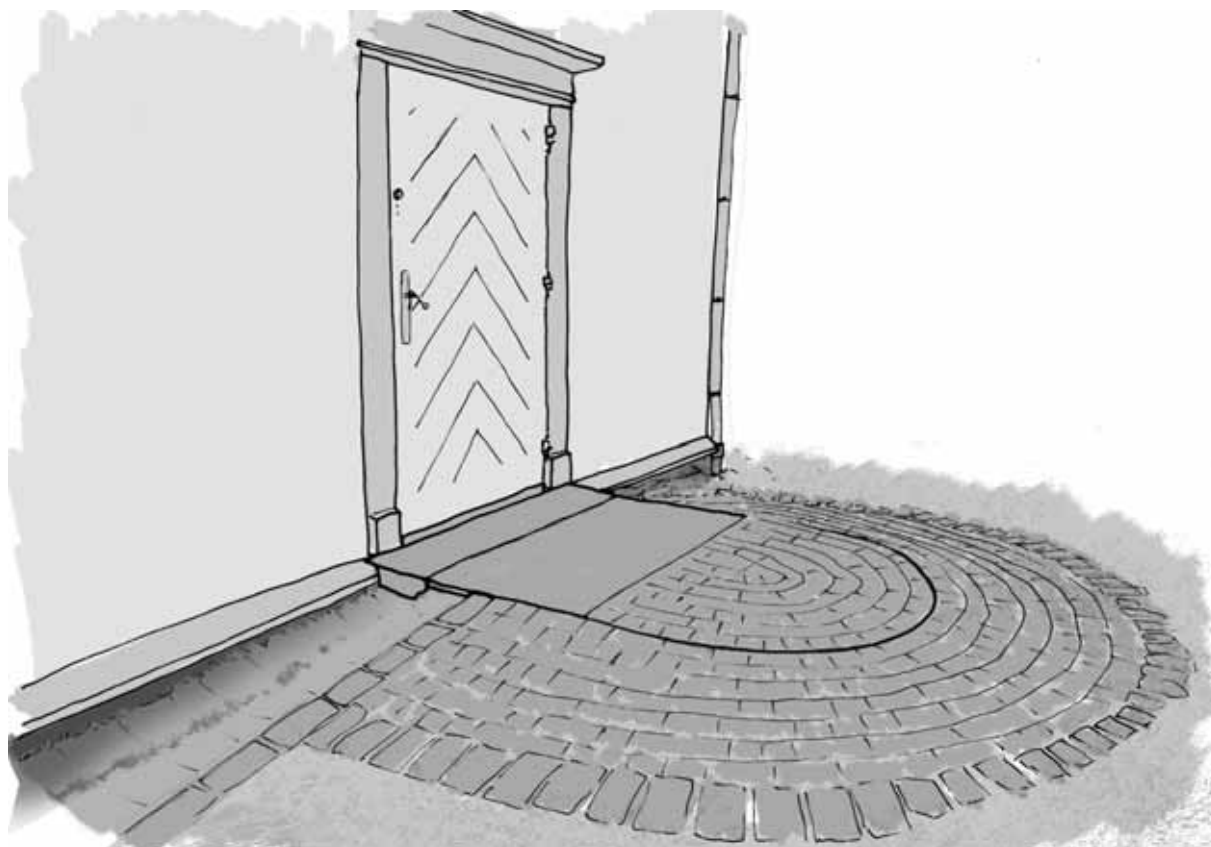
4c1: Hevet terreng

Hevet terreng kan gi trinnfri inngang. For å heve terrenget, må man fjerne trappen, og med det hovedelementet som holder fukt borte fra inngangspartiet. For å sørge for at vann og snø ikke får direkte kontakt med bygningen og skaper fukt- og råteproblemer, må man etablere en avrenning mellom kirkeveggen og forhøyningen. Det må lages en overgang mellom det hevede terrenget og inngangen. Det er viktig at terrenghevingen tillater stor bevegelseradius, og at avrenningen er merket eller sikret slik at ingen snubler i den.

Ved å heve terrenget har man kunnet fjerne trappen og skape en trinnfri inngang. Mellom kirkeveggen og forhøyningen er det etablert en avrenning dekket av en rist. Risten er reversibel slik at den senere kan erstattes med en ny og forbedret løsning. Forhøyningen er en asfaltert halvsirkel avgrenset av brostein. Denne gir både en enkelt forsérbar og godt lesbar adkomst. Dekket rundt inngangspartiet ellers er også fast.

Også her er terrenget hevet og trappen fjernet slik at man har fått en trinnfri inngang. Den fjernede trappen er blitt erstattet med et platå som går over avrenningen fra det hevede terrenget og inntil dørterskelen. Fordi det hevede terrenget er belagt med flatskârne brosteiner, har det en fast og enkelt forsérbar flate. Overgangen mellom det faste dekket og brosteinene bidrar til å indikere inngangspartiet.

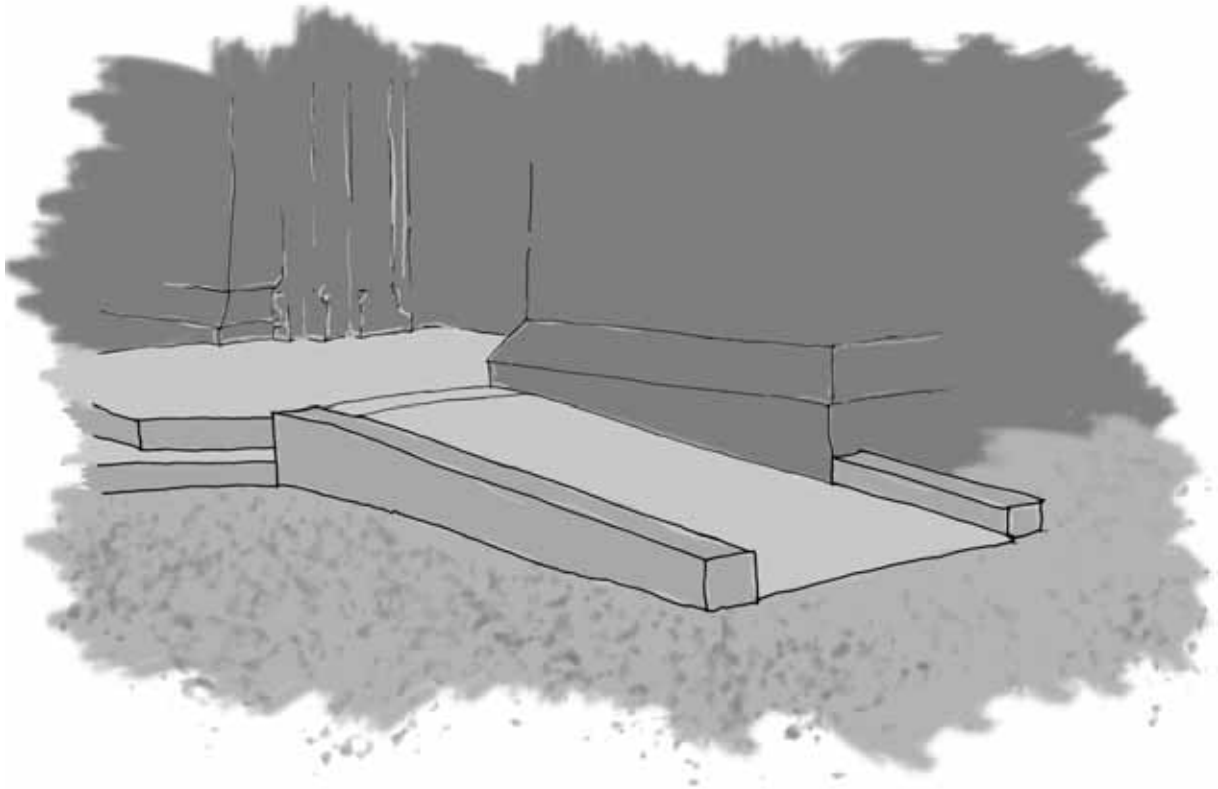

4c2: Ramper ved lave trapper

Lave trapper er lettere å forsere enn høye. På kirkebygg med lave trapper vil man ofte kunne etablere ramper, og dermed sikre at alle kan komme inn samme inngang. Av praktiske grunner bør rampestigningen ikke være brattere enn 1:12, dvs. for hver høydeenhet bør det være 12 deler lengde. Av estetiske grunner er det viktig at rampen ikke tar for stor fysisk eller visuell plass.

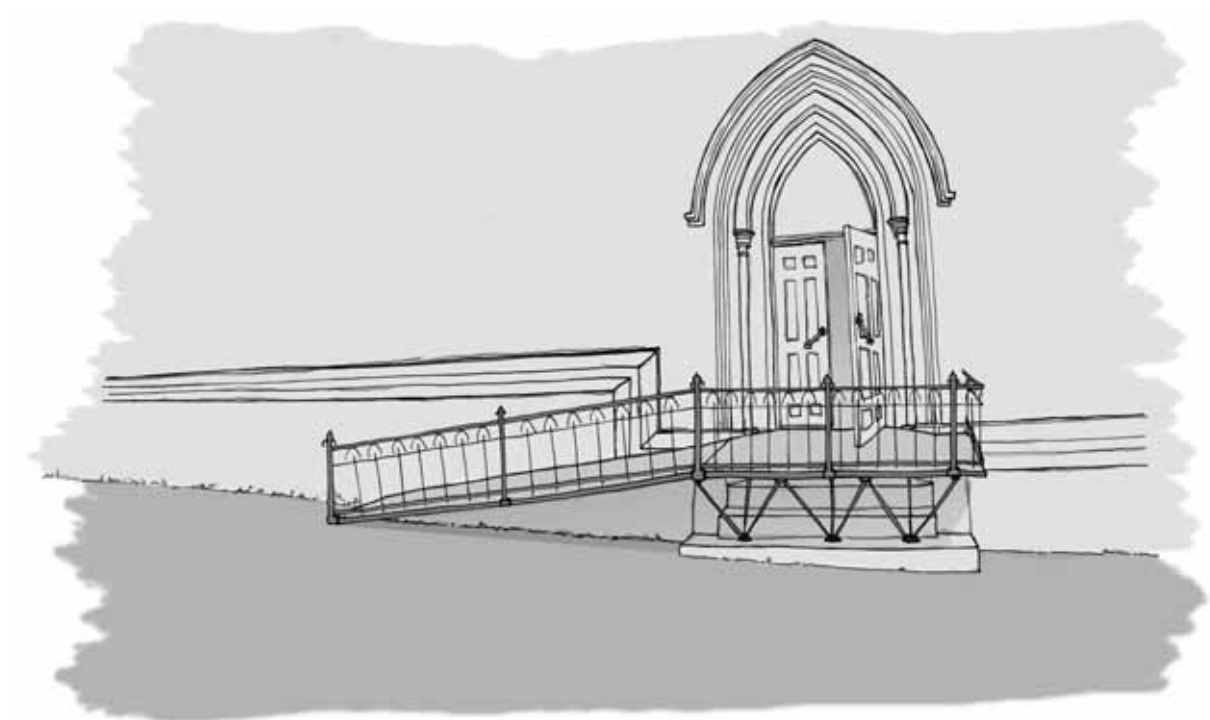
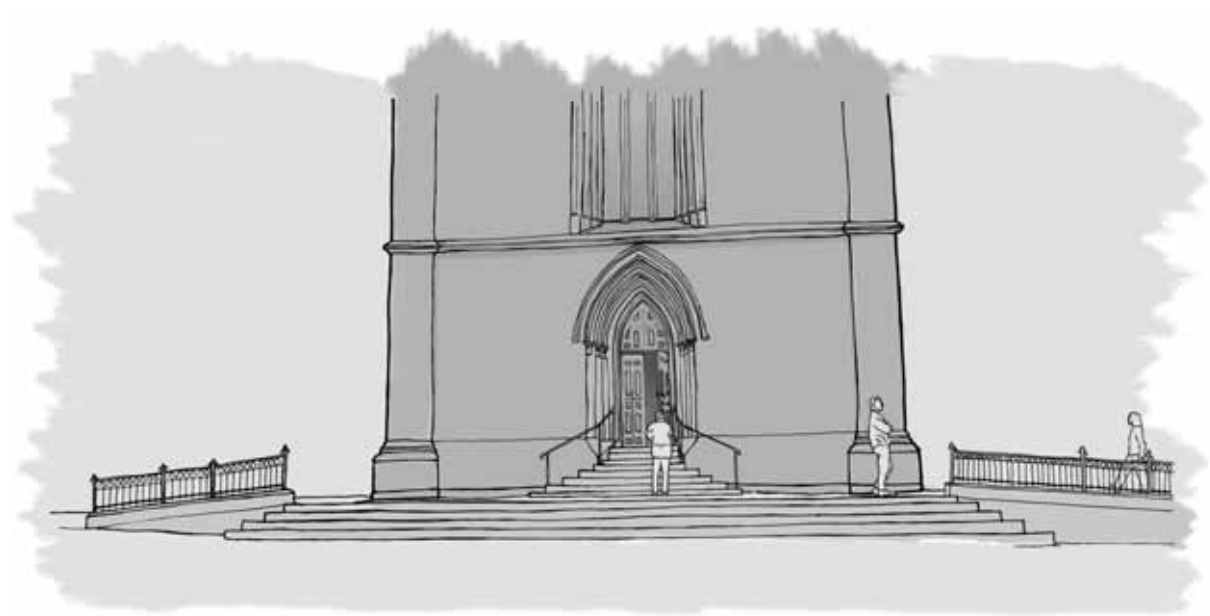
En ny trapp og rampe er blitt etablert for å skape en trinnfri hovedinngang. Den opprinnelige trappen er trukket litt frem for å gjøre plass til rampen, samtidig som den nye trappen er lagt utenpå den opprinnelige. Endringen er derfor reversibel. Rampen er etablert til høyre for kirkens hovedinngang og går parallelt med kirkeveggen. Rampens form og materiale gjør at den blir en forholdsvis diskret tilføyelse til kirkebygget.

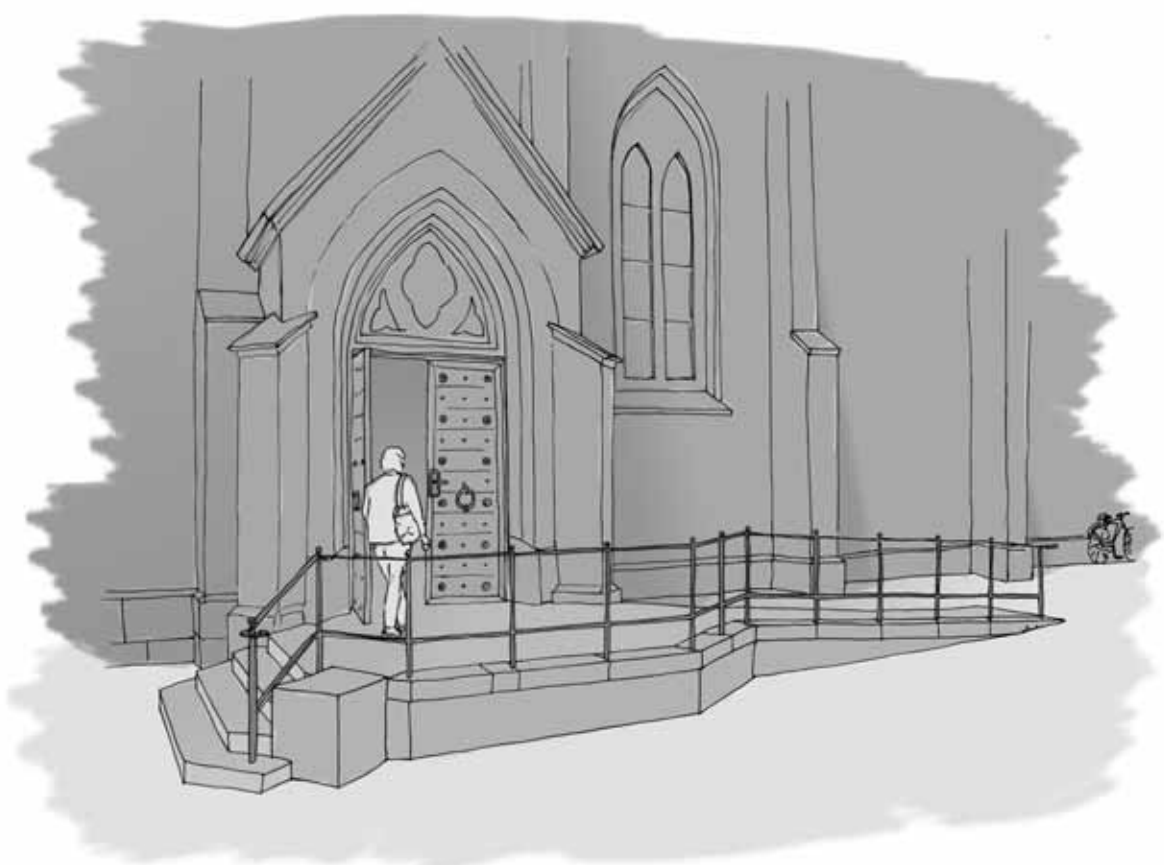
Fordi både rampen og trappen er lave og forholdsvis enkle å forsere, blir behovet for rekkverk mindre. På den måten skåner de kirkebygget. Fra et antikvarisk ståsted er rekkverk ofte en problematisk løsning, spesielt hvis det festes på eller griper inn i kirkeveggen og med det reduserer kirkens totale verneverdi.

4c3: Ramper ved høye trapper

Selv om hovedprinsippet er at alle skal komme inn kirkens hovedinngang, vil det på kirker med høye trapper og smale innganger ofte være vanskelig å møte dette prinsippet. I slike tilfeller, hvor arkitekturen hindrer en løsning ved hovedinngangen, vil det være et godt alternativ å bygge rampe ved en sideinngang. Det beste er om denne fører inn i våpenhuset, og dermed nær hovedinngangen til selve kirkerommet. Uansett er det viktig at inngangene blir tydelig merket, gjerne i form av god belysning, ledende elementer og enkel informasjon.

Bratt terreng og trapp gjør det umulig å etablere en rampe ved hovedinngangen og krever andre løsninger. En mulig løsning kan være å se på kirkens og områdets historiske utvikling, for å kartlegge eventuelle tidligere endringer i kirkens inngangs-

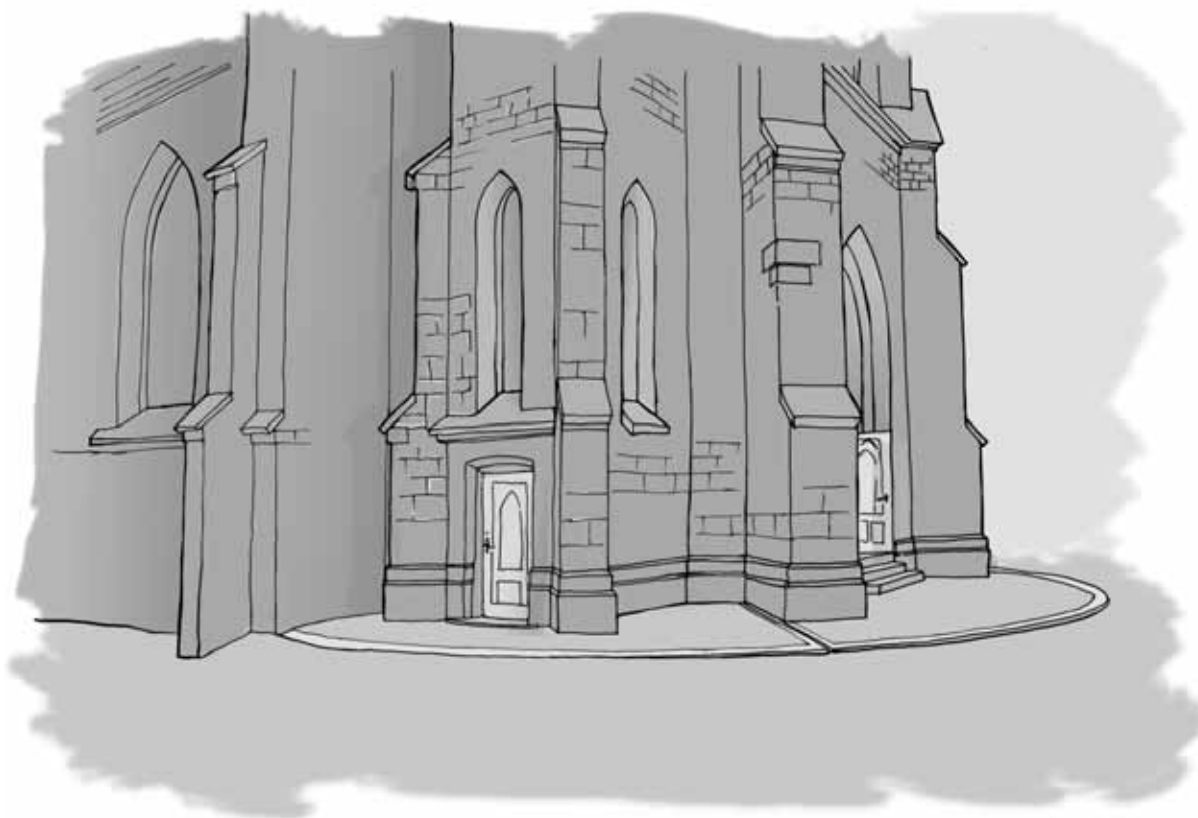
parti og i terrenget rundt. Hvis inngangspartiet og terrenget har gjennomgått flere eller omfattende endringer, kan dette åpne for ytterligere endringer.

I stedet for å skape en ny løsning med utgangspunkt i kirkens og terrengets historiske utvikling, har man heller gjort kirkens sideinngang trinnfri ved å etablere en rampe over den eksisterende trappen. Det hellende terrenget, som skråner raskt oppover langs kirkeveggen, gjør at rampen kan være forholdsvis kort. Rampeløsningen, som er reversibel, er ikke festet i veggen på den verneverdige kirken, men fundamentert på det nederste trappetrinnet. Rampens rekkverk er i jern og gitt samme utforming som rekkverkene ved hovedinngangen.

Dette er samme trapp, men her er rampen lagt utenpå den gamle trappen i form av en reversibel steinstruktur. Denne gir et mer solid inntrykk, og kan i mange tilfeller være mer sympatisk enn jernstrukturen, men tyngre og mer kostbar.

Bratt helling rundt kirkens hovedinngang har gjort at man har valgt å etablere en ny trapp- og rampe ved kirkens sideinngang. Den nye konstruksjonen i granitt er forholdsvis stor, men fungerer visuelt godt fordi den føyer seg til kirkebyggets materialer. Den nye konstruksjonens kvalitet og kirkens omgivelser, gjør at sideinngangen blir benyttet på samme linje som hovedinngangen. Kirken har derfor fått to likeverdige innganger.

Dette kirkebygget har støttepilarer som stikker ut fra veggen. En slik arkitektonisk konstruksjon vil, i tillegg til bratt terreng, hindre etablering av rampe og dermed en trinnfri hovedinngang. Det er derfor etablert trinnfri adkomst ved kirkens sideinngang, som fører rett inn i et sekundært rom i tårnfoten. Løsningen gjør at man kommer seg inn i kirkebygget uten å endre den utvendige arkitekturen. Innvendig vil denne løsningen ofte kreve andre inngrep, som for eksempel fjerning av sidetrapp for å etablere heis eller løfteplattform som fører direkte til våpenhuset på hovednivået.

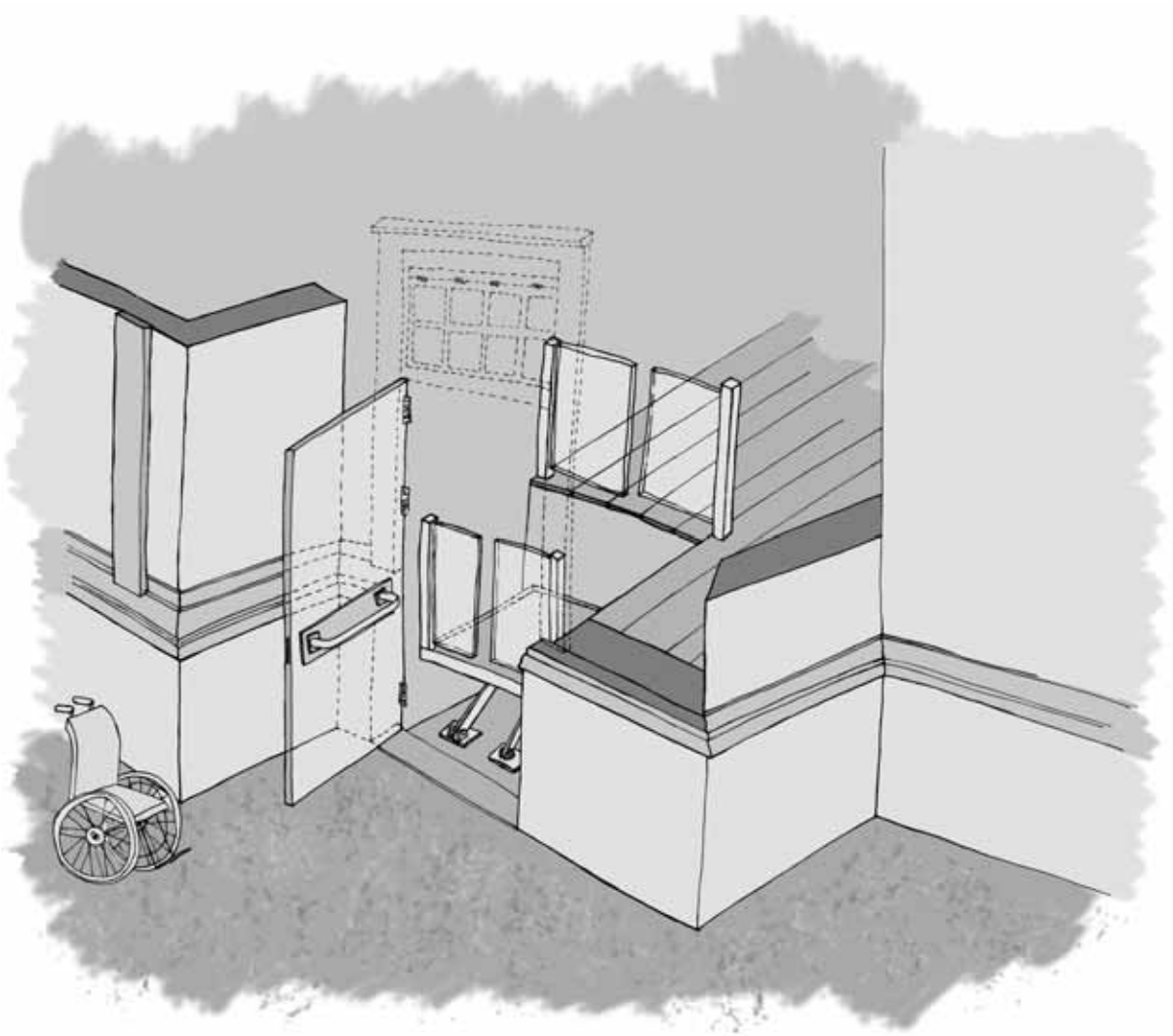
4c4: Heiser og løftebrett

Når forskjellene mellom marknivå og gulvnivå er store, vil rampene bli tilsvarende lange. En heis eller løftebrett vil i slike tilfeller kunne ta langt mindre plass og gjøre veien for rullestolsbrukeren mye kortere og enklere. I kaldt og fuktig klima er drift og vedlikehold av utendørsheiser et stort problem. Dette kan i noen tilfeller løses ved å etablere trinnfri inngang ved en sidedør, med heis eller løftebrett umiddelbart innenfor døren. Det er viktig at god belysning og informasjonsskilt med tekst eller symbol viser den trinnfrie inngangen.

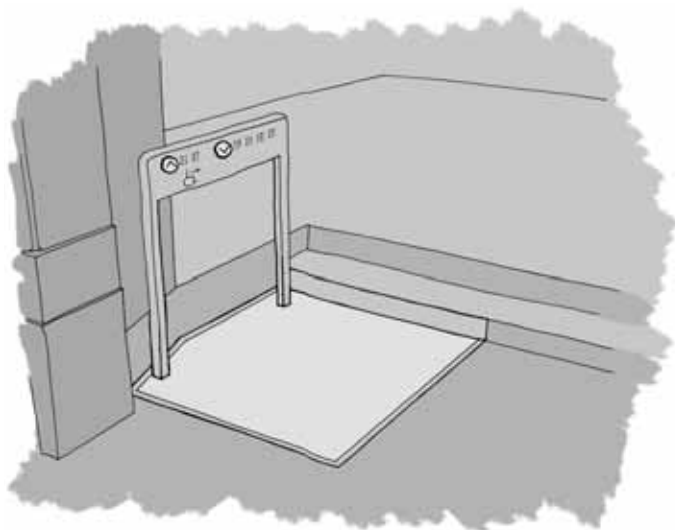
Kirkebyggets sidedør er gjort trinnfri ved at man har fjernet den ene trappen opp til galleriet innendørs, samt den utvendige trappen og senket døren til bakkenivå. Et vindu er satt inn over døren for å erstatte tomrommet etter dørens øverste del. Belysningen over døren bidrar til å indikere inngangen.

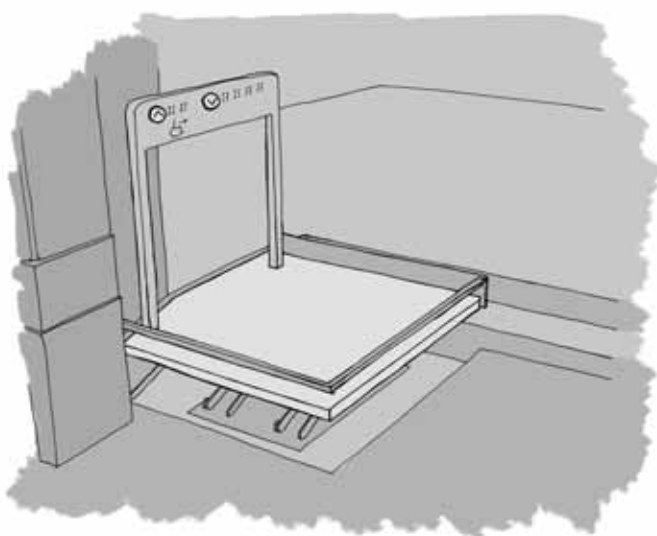
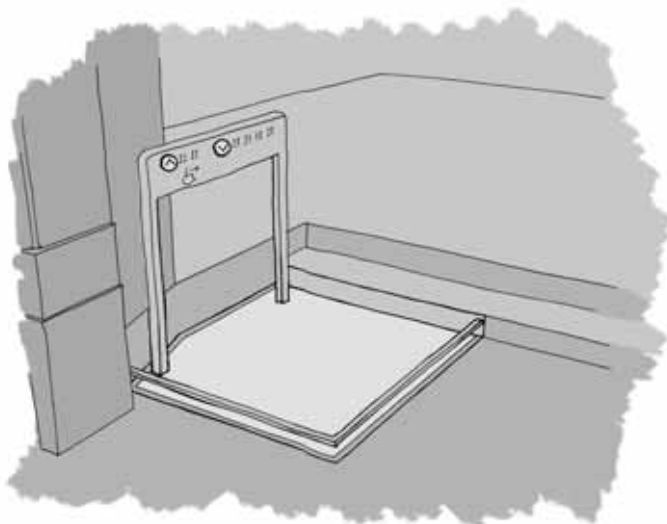
Fra døråpningen kjører man rett inn på et løftebrett som utgjør hele rommet. To dørklaffer som åpnes og lukkes automatisk, hindrer at rullestolen ruller utenfor løftebrettet. Løftebrettet heves deretter ca én meter opp til samme nivå som kirkerommet.

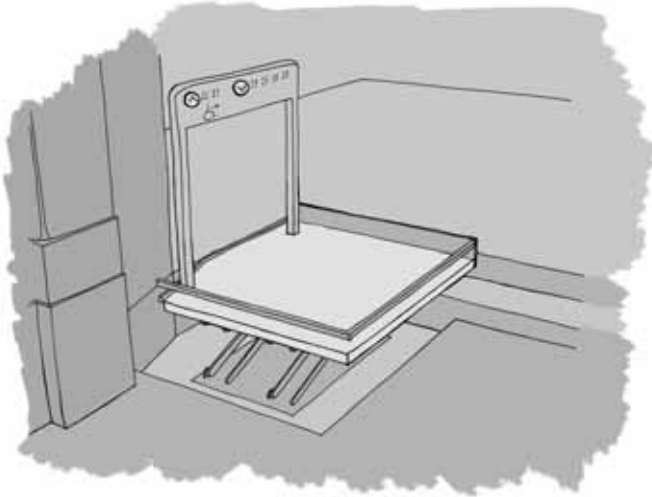
Denne innendørs løfterampen er integrert i gulvet og tar liten fysisk og visuell plass når den ikke er i bruk. Den blir løftet fra laveste til øverste gulvnivå på følgende måte:

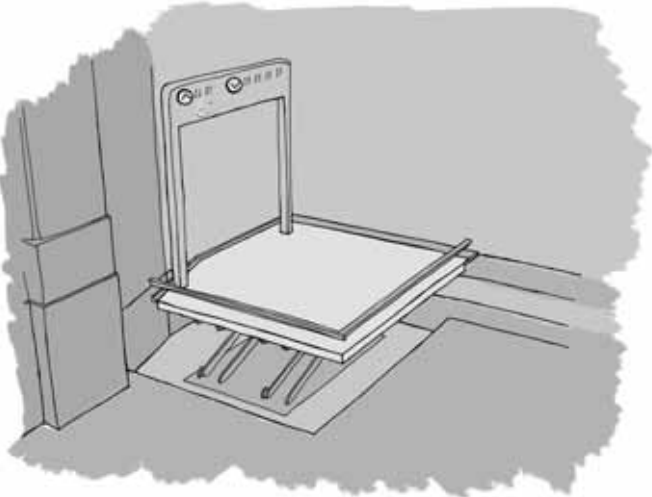
Rullestollen føres rett inn på løftebrettet

Ved å trykke på knapper med enkle symboler begynner rampen å løfte

Løfterampen heves opp og inntil det øverste gulvnivået

Løfterampens forkant senkes mot gulvet slik at man trinnfritt kan rulle av løfterampen

4d: Inne i kirken

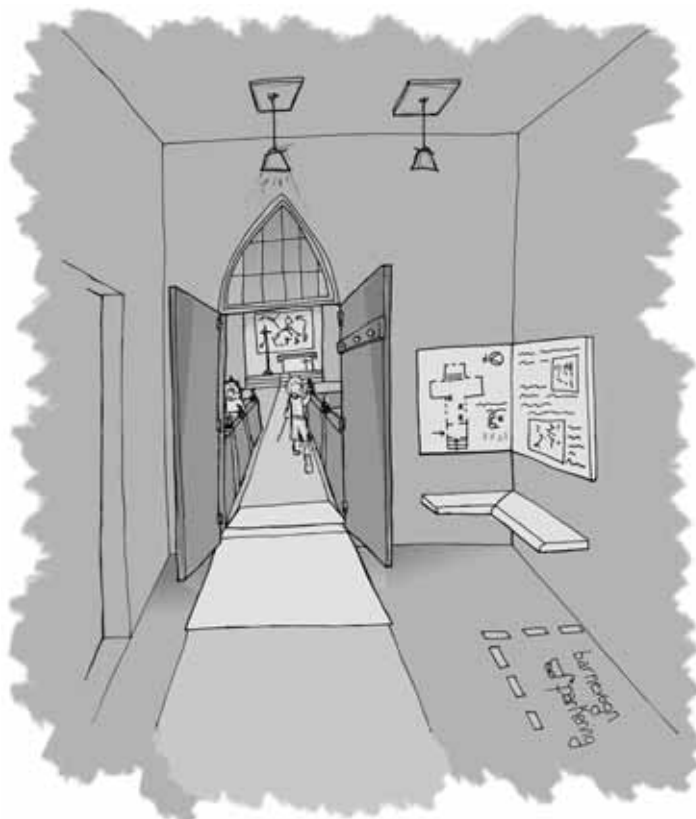
Det er viktig å kunne orientere seg også inne i kirkerommet. Det gjelder å kunne «lese» rommet raskt uten å måtte bevege seg rundt. Enkel og lett forståelig informasjon bør være tilgjengelig på menighetenes nettsider slik at man kan forberede besøket. I våpenhuset bør det i tillegg være informasjonsskilt som viser kirkens romfordelinger med funksjonsbeskrivelse, samt markering av for eksempel toaletter og sitteplasser for bevegelseshemmede.

Generelt god belysning er en forutsetning. Videre kan kirkerommets benkerader, samt tepper og løpere av god kvalitet ofte ha en ledende funksjon og påvirke de akustiske forholdene. Godt vedlikehold og renhold er vesentlig for kirkens tilgjengelighet. Regelmessig vedlikehold forebygger blant annet fukt- og råteskader, mens regelmessig og grundig renhold med parfymenøytrale produkter skaper et godt inneklima. I de rom og sammenhenger kirkene kan styre det, anbefales miljøvennlige planter.

Under seremonier er det viktig at teknisk utstyr, som mikrofon eller teleslynge er testet, påsatt og i bruk. Videre må prekener og opplesninger formidles med god

stemmebruk, fra en plass i kirkerommet som er synlig for de fleste. Salmebøker med store typer bør være tilgjengelig. Salmer som skal synges, kan også vurderes vist på skjerm med stor skrift. For mange vil det også være nyttig å vite hvilke salmer som skal synges på forhånd.

Også når man kommer inn i kirken bør det være enkelt å orientere seg. God belysning i alle rom er nødvendig, blant annet fordi det skaper kontraster mellom rommene og møblene. I våpenhuset er det nyttig med en informasjonstavle som viser kirkens romfordelinger, hvor man finner toalett, plass for rullestol osv. Videre vil tepper av god kvalitet og benkerader fungere som ledelinjer.

Fra våpenrommet og inn i kirkerommet

4d1: Terskler

De fleste eldre kirker har terskler mellom rommene som ikke kan fjernes. Tersklene er ofte en del av konstruksjonen som holder dørrammen sammen. I tillegg har de verneverdi som originalmateriale. I mange tilfeller kan tersklene mellom våpenhusene og kirkerommene forseres ved at man etablerer kiler på hver side. Ved å etablere kiler på hver side av terskelen, er denne blitt trinnfri. Overgangen mellom gulv og kile bør markeres på en enkel og diskret måte.

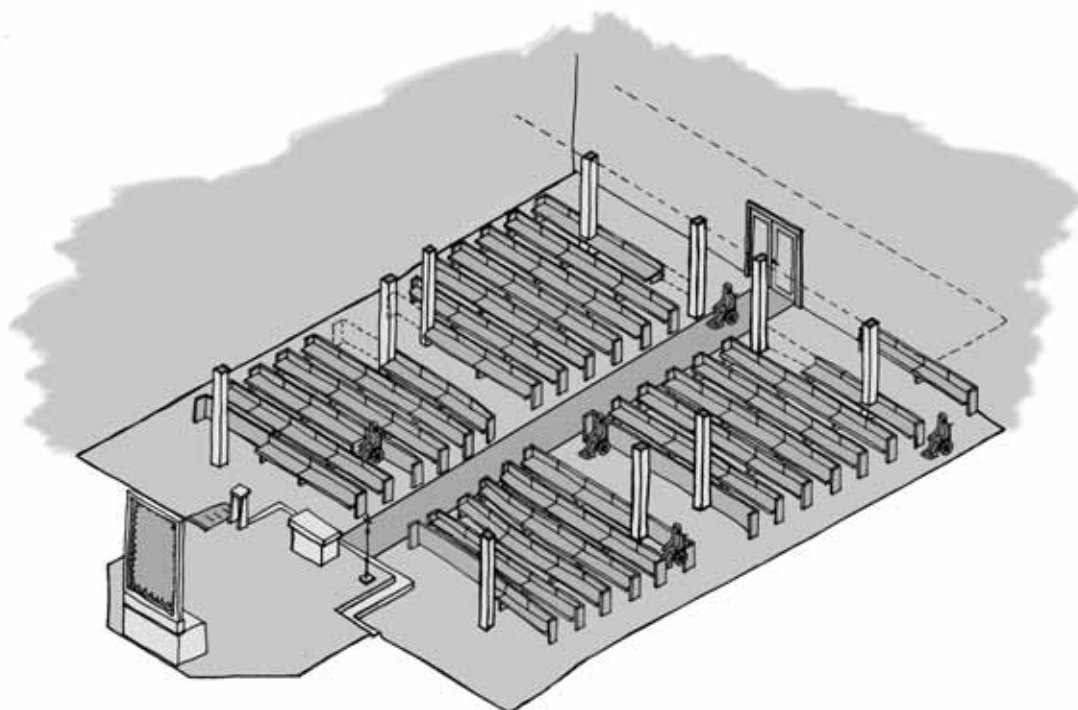

4d2: Benker

Hovedintensjonen er at alle skal kunne sitte samlet inne i kirkerommet. For bevegelseshemmede kan mange og ofte trange benkerader gjøre det vanskelig å få plass til en rullestol. Den som sitter i midtgangen blir lett sittende «på utstilling» og får en følelse av ikke å være integrert i fellesskapet. En rullestol i midtgangen blir dessuten lett «i veien» for bevegelsene og handlingene i kirkerommet.

I forsøket på å skape sitteplasser for alle, er det viktig å skape rom for bevegelseshemmede som passer med forskjellige rituser og arkitektoniske punkter i rommet. Ved en begravelse er det vanlig at de pårørende sitter i de fremste radene, mens benkeradene lengre bak i rommet ofte blir mer brukt under en vanlig gudstjeneste.

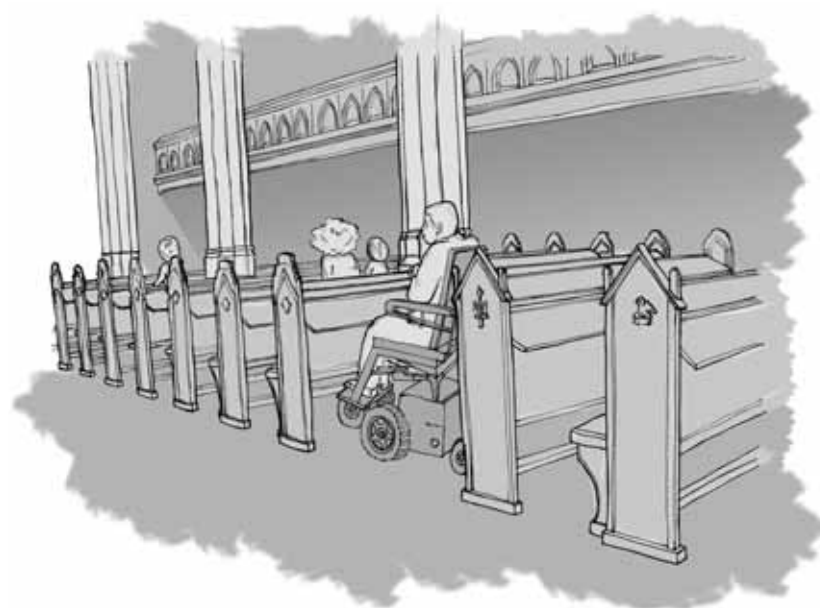
Hva gjelder kirkerommets arkitektoniske utgangspunkt, vil det være naturlig å skape løsninger i eksisterende rom, som på en eller annen måte utnytter plassen der vedovnen en gang sto eller i nærheten av gallerisøylor osv. Noen middelalderkirker, og mange kirker bygget på siste halvdel av 1900-tallet, har stoler og ikke benker. I disse tilfellene er det viktig å sette stolradene opp på en slik måte at de også kan romme rullestoler.

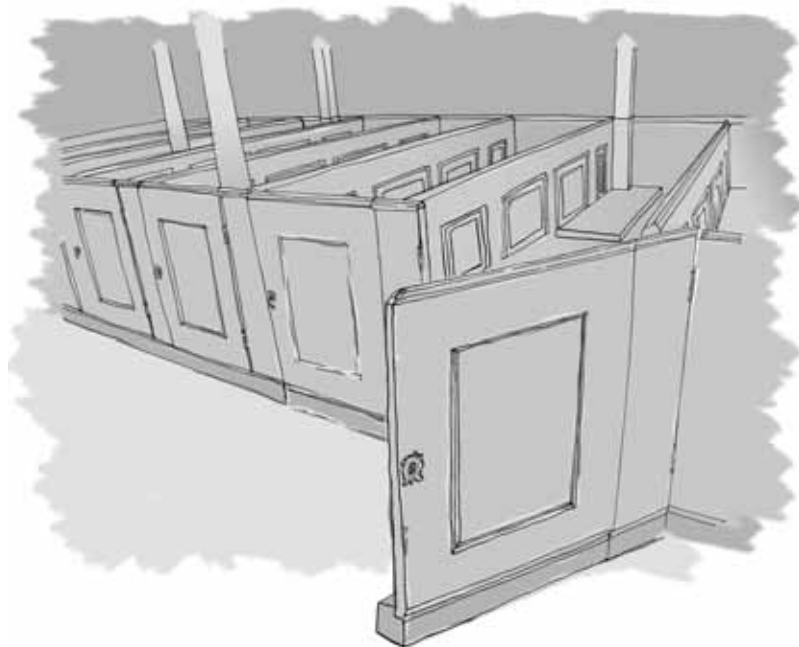
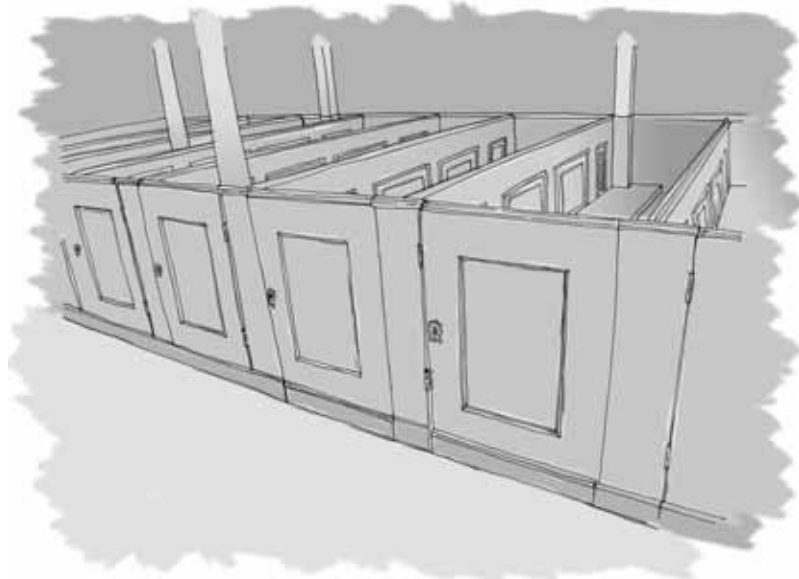

Hovedmålet bør være at alle skal kunne sitte i benkeraden. For å skape løsninger som på best mulig måte tillater det, må man «lese» både kirkerommets bruk, arkitektoniske utforming og historiske utvikling. Et viktig mål må være å skape endringer som er verdige for både kirkerommet og brukeren av det.

Ved å korte av en benk er det gjort plass til rullestol inne i benkekarveret. Resten av benken, med yttervangen flyttet inn, fortsetter til høyre for rullestolen.

På benkekarver som er lukket med dører, kan man skape større åpning til benkeraden ved å kople dør og vange sammen. Når man videre fjerner deler av benken, blir det også plass til en rullestol i benkekarveret. Hvis døren er original, bør man fjerne døren og erstatte den med en kopi. Den originale døren må tas vare på og oppbevares slik at endringen eventuelt kan tilbakeføres på et senere tidspunkt.

4d3: Tilgang til koret

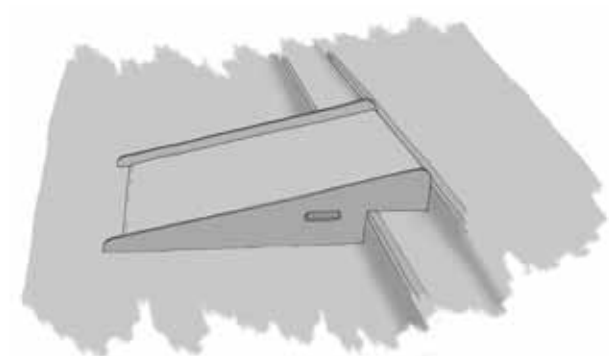
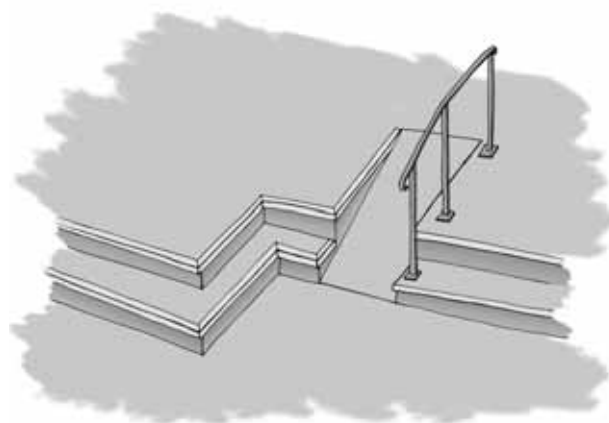
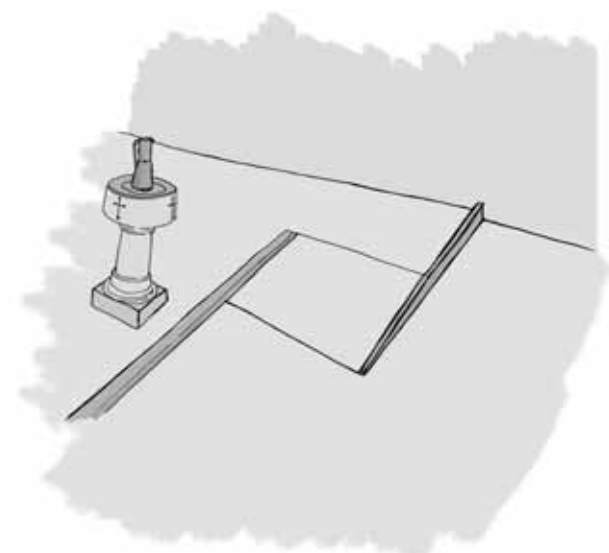
Ved dåp, konfirmasjon, nattverd og bryllup er det en forutsetning at deltagerne har tilgang til kirkens kor. Dette kan likevel være vanskelig eller helt umulig for mange. Som regel kan en rampe eller et rekkverk gi lettere tilgjengelighet til koret. Det bør også vurderes om hele eller deler av seremonier kan flyttes fra koret og ned til kirkerommet. Nedenfor presenteres flere løsninger på dette:

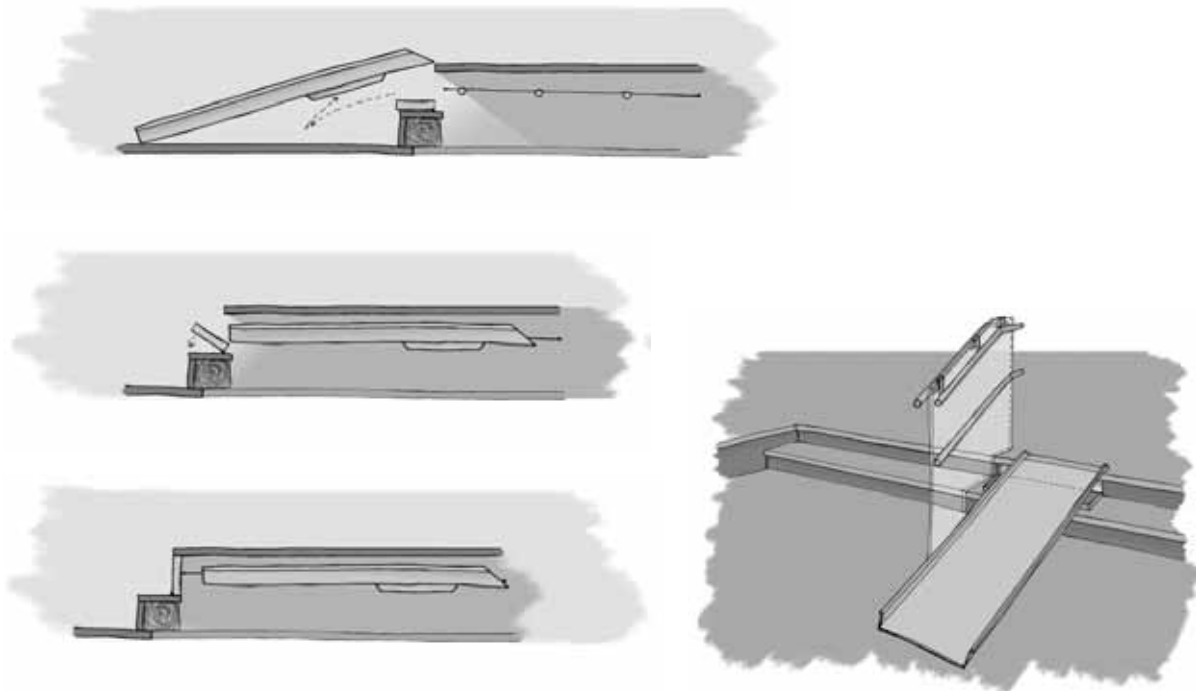
Ved dette koret har man laget en enkel forhøyning som fører trinnfritt inn på siden i koret. Rampens materiale er det samme som i gulvet i kirkerommet og koret, og gir et solid og permanent uttrykk.

På denne løsningen har man tatt en del av kortrappen og laget rampe. Rampen starter parallelt med trappens første trinn, og føyer seg i både utforming og materiale sammen med denne. Et enkelt rekkverk mellom trappen og rampen gir støtte og markerer overgangen mellom dem. Inngrepet i trappen gir rampen en støttekant på

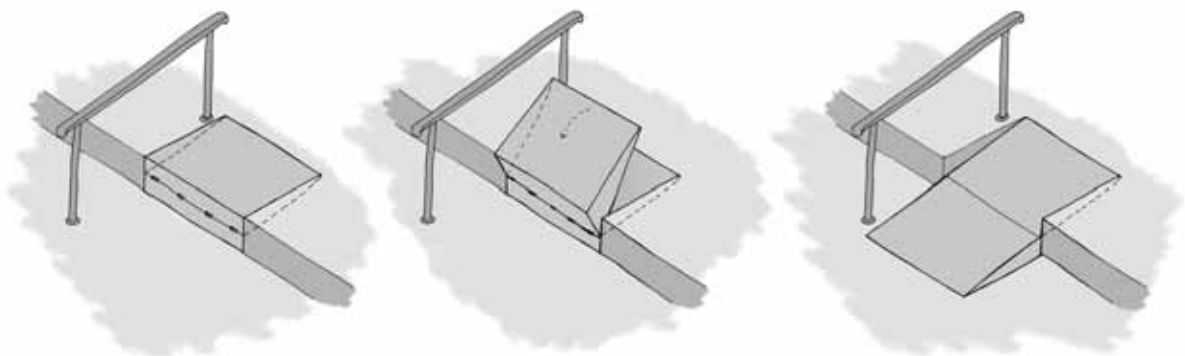
hver side.

Denne rampen er tilpasset korttrappen i materiale og form, og er en forholdsvis diskret løsning. Rampen har støttekanter slik at man ikke sklir av den ved bruk. I tillegg gjør en gummikant under rampen at den holder seg på plass. Rampen er mobil og har håndtak på begge sider slik at den enkelt kan bæres og flyttes. Rampen kan til enhver tid ligge ved korttrappen eller opp-bevares i et tilliggende rom. Det siste vil kreve at det alltid er noen tilstede som raskt kan legge den frem ved behov.

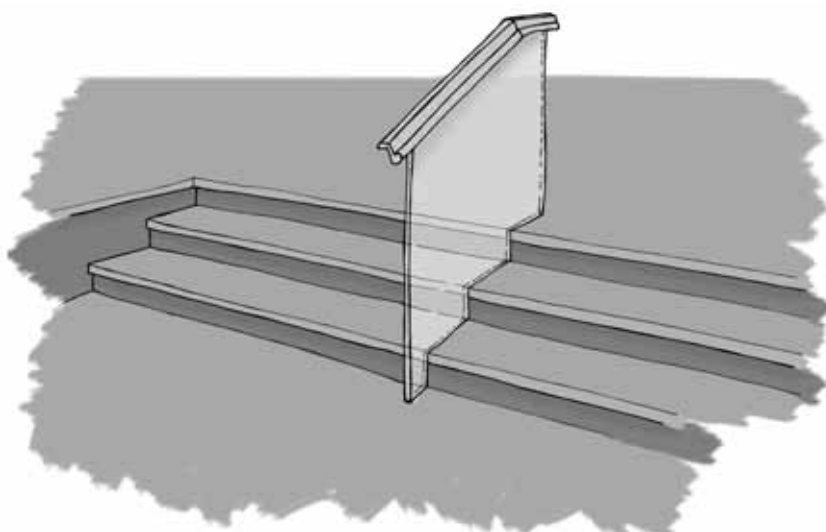
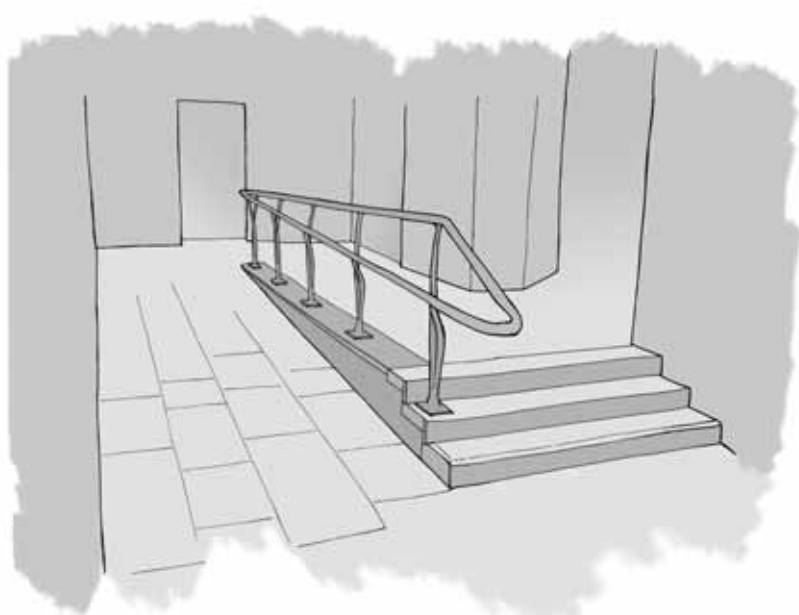
Denne uttrekkbare rampen er etablert inne i korgulvet og trekkes ut ved behov. I tillegg til å fylle en praktisk funksjon, tar den heller ingen plass når den ikke er i bruk. Rampen har en enkel utforming, men er likevel stabil.

For å skape denne rampeløsningen har man utført et inngrep i korttrappen og laget en klaff av deler av trinnet slik at denne kan foldes ut til en rampe. Det er også laget hull i gulvet slik at man kan sette opp et midlertidig rekkverk. Denne løsningen kan være både midlertidig og permanent.

Denne kombinerte trappe- og rampeløsningen har hatt en opprinnelig trapp som utgangspunkt, hvor den ene delen av trappen er bevart, mens den andre delen er blitt til rampe. Materialet i trappen er blitt videreført i rampen. Rekkverket mellom trappen og rampen gir støtte, samtidig som det markerer et visuelt skille mellom disse.

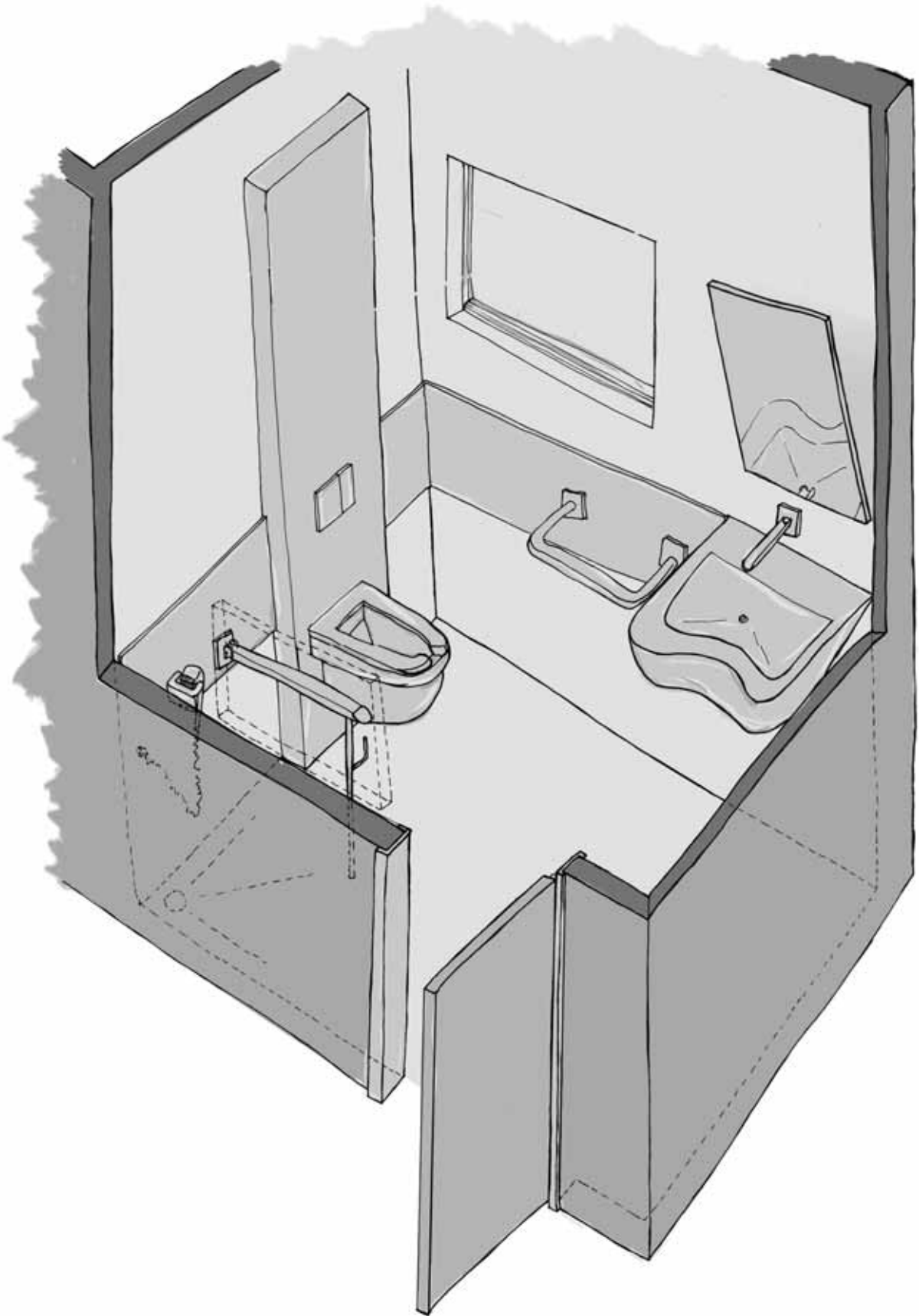
Ofte vil man kunne øke tilgjengeligheten mellom kirkerom og kor bare ved å etablere et enkelt rekkverk i korttrappen. En slik løsning er spesielt aktuell når det er vanskelig å etablere rampe, for eksempel på grunn av for høy trapp eller av vernehensyn.

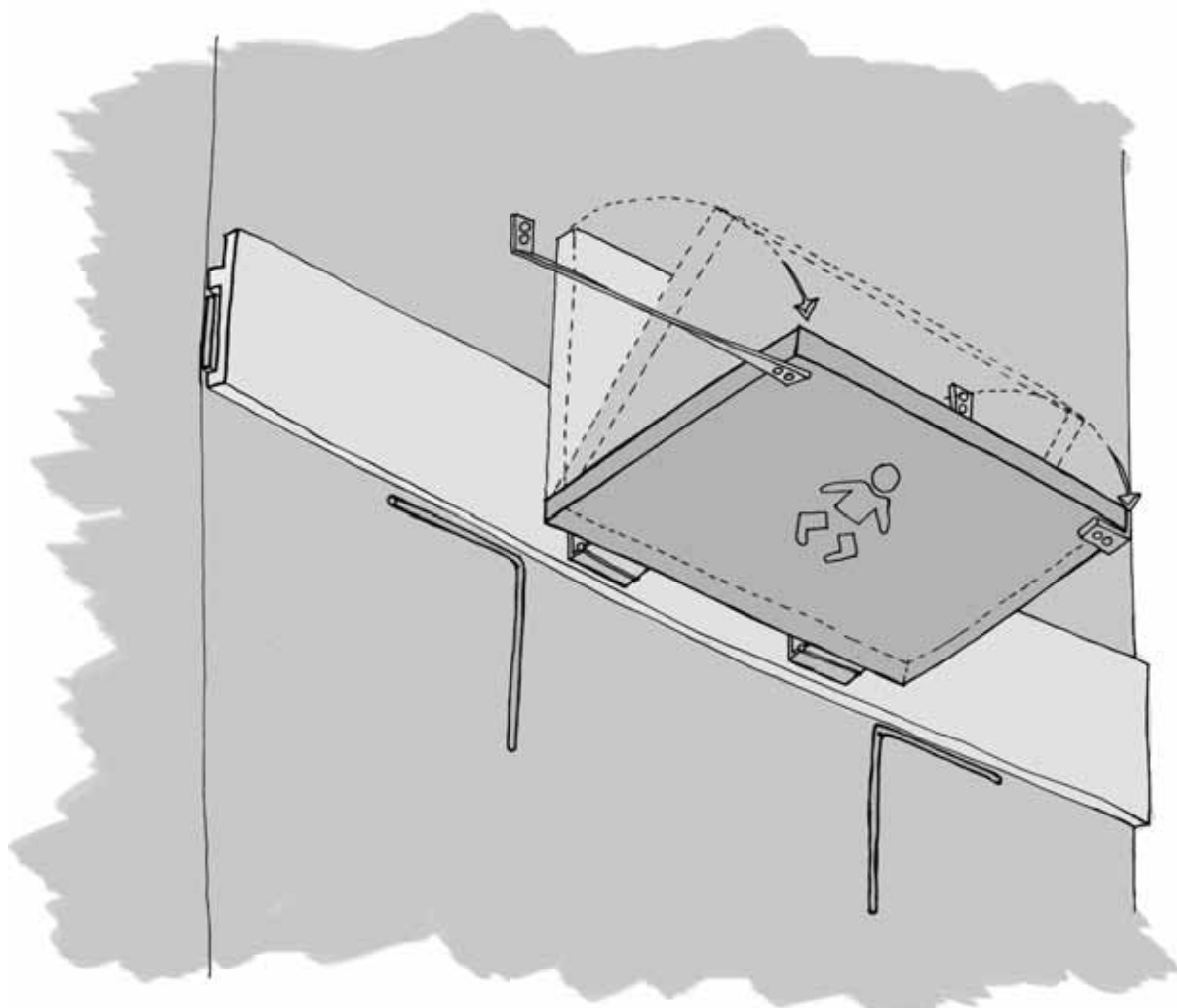

Bruker man løse eller uttrekkbare ramper, er det viktig at disse er satt på plass før gudstjenesten. Det er for sent å klargjøre disse under gudstjenesten. Det er også viktig at ingen gjenstander stenger for passasjen til de faste rampene og at det ikke plasseres ting i dem.

4d4: Toaletter

Å finne plass til og å bygge toalett i et historisk bygg kan by på utfordringer. I mange kirker blir løsningen å ta areal fra våpenhus, trappeoppganger, bøttekott, lagre eller tekniske rom. Utgangspunktet bør være at toalettet etableres i rimelig nærhet til fellesarealer og helst nær inngangen. I tillegg bør toalettet være for alle ved at det er dimensjonert for blant annet rullestoler og barnevogner. Ved å være bevisst på toalettets utforming, materiale og farger, skaper man ikke bare et «servicerom», men også et presentabelt rom, og et rom som er lettere å vedlikeholde, holde rent og å orientere seg i. Informasjonen ved adkomsten til toalettet og inne i selve rommet bør være lett synlig og forståelig, gjerne i form av enkle symboler.

Dette toalettet er stort nok for alle. Enkel informasjon, samt kontraster mellom materialer og farger gjør rommet lett å orientere seg i. Døren går ut fra toalettet og stellbordet henger på veggen, slik at de ikke opptar nødvendig snuareale. Toalettet har håndlister og vasken er utformet slik at man kan trille inntil med rullestol. Speilet over vasken er svakt bikket slik at man som sittende kan se seg selv, i tillegg er belysningen plassert slik at den ikke gir refleks.

5. Lovverk

I arbeidet med å skape økt tilgjengelighet til kirkebygg berører man i hovedsak Kulturminneloven, Plan- og bygningsloven, Kirkeloven og Diskriminerings- og tilgjengelighetsloven. Noen av disse lovene har motstridende formål og beskytter til dels ulike interesser og verdier. Utdragene nedenfor skisserer de viktigste paragrafene i arbeidet med økt tilgjengelighet.

5a: Kulturminneloven

Kulturminneloven av 1978 er en særlov, noe som betyr at den er overordnet generelle lover. Loven forvaltes av Riksantikvaren, med Miljøverndepartementet som ankeinstans. Kulturminneloven skal sikre varig vern av kulturminner som er definert under denne. Den definerer kulturminner som spor etter menneskelig virksomhet i vårt fysiske miljø. Videre defineres kulturmiljøer som områder hvor kulturminnene inngår som del av en større sammenheng.

§ 1 beskriver lovens formål:

Kulturminner og kulturmiljøer med deres egenart og variasjon skal vernes både som del av vår kulturarv og identitet og som ledd i en helhetlig miljø- og ressursforvaltning.

Det er et nasjonalt ansvar å ivareta disse ressurser som vitenskapelig kilde-materiale og som varig grunnlag for nålevende og fremtidige generasjoners opplevelse, selvforståelse, trivsel og virksomhet.

Når det etter annen lov treffes vedtak som påvirker kulturminneressursene, skal det legges vekt på denne lovs formål.

§ 3 beskriver forbud mot inngrep i automatisk fredete kulturminner:

Ingen må – uten at det er lovlig etter § 8 – sette i gang tiltak som er egnet til å skade, ødelegge, grave ut, flytte, forandre, tildekke, skjule eller på annen måte utilbørlig skjemme automatisk fredet kulturminne eller fremkalle fare for at dette kan skje.

§ 4. forteller hva som defineres som automatisk fredete kulturminner.

Følgende kulturminner fra oldtid og middelalder (inntil år 1537) er fredet:

- a) Boplasser, huler, hellere med spor etter folk som har holdt til eller arbeidet der, hus- eller kirketufter, kirker, hus og byggverk av alle slag, og rester eller deler av dem, gårdshauger, gårds- og tunanlegg og andre bebyggelseskonsentrasjoner som stapelplasser og markeds plasser, byanlegg og liknende eller rester av dem. (...)

Automatisk fredet er de til enhver tid erklærte stående byggverk med opprinnelse fra perioden 1537-1649, dersom ikke annet er bestemt av vedkommende myndighet. § 15 tredje og fjerde ledd får tilsvarende anvendelse for automatisk fredete byggverk fra perioden 1537-1649. Dispensasjon fra fredningen kan skje etter § 15 a.

5b: Plan- og bygningsloven

Plan- og bygningsloven av 2008 forvaltes av kommunenes bygningsmyndigheter, med Miljøverndepartementet som klageinstans. Loven gjelder både utvendige og innvendige endringer, uavhengig av om kirken er vernet eller ikke.

§ 1-1 beskriver lovens formål

Loven skal fremme bærekraftig utvikling til beste for den enkelte, samfunnet og framtidige generasjoner.

Planlegging etter loven skal bidra til å samordne statlige, regionale og kommunale oppgaver og gi grunnlag for vedtak om bruk og vern av ressurser.

Byggesaksbehandling etter loven skal sikre at tiltak blir i samsvar med lov, forskrift og planvedtak. Det enkelte tiltak skal utføres forsvarlig.

Planlegging og vedtak skal sikre åpenhet, forutsigbarhet og medvirkning for alle berørte interesser og myndigheter. Det skal legges vekt på langsiktige løsninger, og konsekvenser for miljø og samfunn skal beskrives.

Prinsippet om universell utforming skal ivaretas i planleggingen og kravene til det enkelte byggetiltak. Det samme gjelder hensynet til barn og unges oppvekstvilkår og estetisk utforming av omgivelsene.

§ 20-1 beskriver tiltak som krever søknad og tillatelse:

Med mindre annet framgår av §§ 20-3 og 20-4, må følgende tiltak, på eller i grunnen, i vassdrag eller i sjøområder, ikke utføres uten at søknad, og eventuelt søknad om dispensasjon, på forhånd er sendt kommunen, og den deretter har gitt tillatelse:

- a) oppføring, tilbygging, påbygging, underbygging eller plassering av bygning, konstruksjon eller anlegg
- b) vesentlig endring eller vesentlig reparasjon av tiltak som nevnt under a
- c) fasadeendring
- d) bruksendring eller vesentlig utvidelse eller vesentlig endring av tidligere drift av tiltak som nevnt i bokstav a
- e) riving av tiltak som nevnt i bokstav a
- f) oppføring, endring eller reparasjon av bygningstekniske installasjoner
- i) plassering av skilt- og reklameinnretninger
- j) plassering av midlertidige bygninger, konstruksjoner eller anlegg
- k) vesentlig terrenginngrep
- l) anlegg av veg, parkeringsplass og landingsplass

Søknad, prosjektering, utførelse og kontroll av tiltak som nevnt i første ledd skal forestås av foretak med ansvarsrett i samsvar med bestemmelser gitt i kapittel 22 og 23, med mindre annet framgår av §§ 20-2 eller 20-3. Dette gjelder likevel ikke tiltak som nevnt i første ledd bokstav m.

Departementet kan gi forskrifter om hvilke tiltak som omfattes av bestemmelsen.

5c: Kirkeloven

Kirkeloven av 1996 forvaltes av Fornyings-, administrasjons og kirkedepartementet. I arbeid med økt tilgjengelighet i kirkebygg, vil kirkelovens bestemmelser spesielt tre i kraft ved endring av innredningen som endring av farge, flytting av benker, installering av nytt teknisk utstyr, etablering av toaletter og ramper osv. Vedtaksmyndighet etter § 21 er delegert til Biskopen, og Fornyings-, administrasjons og kirkedepartementet er klageinstans.

§ 1 beskriver lovens formål:

Formålet med loven er å legge forholdene til rette for et aktivt engasjement og en stadig fornyelse i den evangelisk-lutherske folkekirke i Norge.

§ 18 ledd beskriver forvaltning av kirkene og begrensning i rådighet:

Forvaltningen av kirkene hører under kirkelig fellestråd, med mindre annet er bestemt av departementet.

Menighetsrådet fører fortegnelse over inventar og utstyr i soknets kirker. Anskaffelse og avhendelse av kirkens inventar og utstyr skal godkjennes av biskopen.

§ 21 beskriver oppføring av ny kirke m.v.:

Oppføring, ombygging, utvidelse og nedleggelse av kirke skal godkjennes av departementet. Det samme gjelder tomt til oppføring av kirke, tegninger, kostnadsoverslag og finansieringsplan.

5d: Diskriminerings- og tilgjengelighetsloven

Diskriminerings- og tilgjengelighetsloven trådte i kraft i 2009, og er, som kulturminneloven, en særlov overordnet generelle lover. Hovedformålet med loven er å sikre alle rett til å ta del i samfunnet, da også i kulturminnene. Dette innebærer at også kirkene og områdene rundt i størst mulig grad må være tilpasset ulike typer tilgjengelighetsbehov. I en slik tilgjengelighetsprosess kan det oppstå en verdikonflikt mellom antidiskriminering på den ene siden og ivaretagelse av kulturminner på den andre. Diskriminerings- og tilgjengelighetslovens § 9 fjerde ledd åpner for en diskusjon rundt dette hvis endringene som må utføres «[...] medfører en uforholdsmessig byrde [...]» for kirkebygget og dets verneverdi.

§ 1 beskriver lovens formål:

Lovens formål er å fremme likestilling og likeverd, sikre like muligheter og rettigheter til samfunnsdeltakelse for alle, uavhengig av funksjonsevne, og hindre diskriminering på grunn av nedsatt funksjonsevne.

Loven skal bidra til nedbygging av samfunnsskapt funksjonshemmende barrierer og hindre at nye skapes.

§ 9 beskriver offentlige og private virksomheters plikt til generell tilretteleggelse:

Offentlig virksomhet skal arbeide aktivt og målrettet for å fremme universell utforming innenfor virksomheten. Tilsvarende gjelder for privat virksomhet rettet mot allmennheten.

Med universell utforming menes utforming eller tilrettelegging av hovedløsningen i de fysiske forholdene, herunder informasjons- og kommunikasjonsteknologi (IKT), slik at virksomhetens alminnelige funksjon kan benyttes av flest mulig.

Offentlig og privat virksomhet rettet mot allmennheten har plikt til å sikre universell utforming av virksomhetens alminnelige funksjon så langt det ikke medfører en uforholdsmessig byrde for virksomheten. Ved vurderingen av om utformingen eller tilretteleggingen medfører en uforholdsmessig byrde skal det særlig legges vekt til tilretteleggingens effekt for å nedbygge funksjonshemmende barrierer, hvorvidt virksomhetens alminnelige funksjon er av offentlig art, de nødvendige kostnadene ved tilretteleggingen, virksomhetens ressurser, sikkerhetsmessige hensyn og vernehensyn.

§ 10 beskriver tilgjengeliggjøring av blant annet bygninger og anlegg:

For bygninger, anlegg og uteområder rettet mot allmennheten gjelder kravene til universell utforming i eller i medhold av plan- og bygningsloven.

5e: Søknadsprosedyrer og saksbehandling

I arbeidet med å utføre tilgjengelighetstiltak ved og i kirkebygg, varierer søknadsprosedyren etter byggets juridiske vernestatus.

Alle kirkebygg innen den evangelisk-lutherske folkekirke er underlagt Kirke-loven. Kirker som er fra middelalderen, dvs. før 1537, og de som er oppført mellom 1537 og 1649 er fredet etter Kulturminneloven. Disse skal derfor behandles etter både Kulturminneloven og Kirkeloven. Det samme gjelder kirker som er fredet ved enkeltvedtak. Tiltak på disse krever derfor godkjenning av både Biskopen og Riksantikvaren. Likelydende søknad sendes til begge instanser.

Alle kirker som er bygget mellom 1650 og 1850, og listeførte kirker bygget etter 1850, er også underlagt vern, men behandles etter Kirkeloven. Tiltak på disse skal godkjennes av Biskopen, etter at denne har fått uttalelse fra Riksantikvaren. Søknad sendes til biskopen.

Kirker som er bygget etter 1850 og ikke er listeførte, forvaltes under Kirke-loven. Tiltak på disse skal godkjennes av biskopen som bruker fylkeskommunale vernemyndigheter og kirkekonsulenter som faglige rådgivere.

Alle kirkebygg er også underlagt Plan- og bygningsloven og saker skal derfor også behandles av kommunenes bygningsmyndigheter.

I tillegg til å involvere vernemyndighetene i arbeidet med økt tilgjengelighet, er det også viktig å involvere kommunale råd for funksjonshemmede.

6. Kilder

6a: Lovverk

Diskriminerings- og tilgjengelighetsloven:

http://www.lovdatab.no/cgi-wift/wiftldles?doc=/app/gratis/www/docroot/all/nl-20080620-042.html&emne=diskriminering*%20%2b%20tilgjengeligh*&

Kirkeloven:

<http://www.lovdatab.no/cgi-wift/wiftldles?doc=/app/gratis/www/docroot/all/nl-19960607-031.html&emne=kirkelov>

Kulturminneloven:

<http://www.lovdatab.no/cgi-wift/wiftldles?doc=/app/gratis/www/docroot/all/nl-19780609-050.html&emne=kulturminne>

Plan- og bygningsloven:

<http://www.lovdatab.no/all/nl-20080627-071.html>

6b: Nettsider

Deltasenteret:

<http://www.bufetat.no/bufdir/deltasenteret/uu/>

Norges Astma- og Allergiforbund:

<http://www.naaf.no/>

Norges blindforbund:

<https://www.blindforbundet.no/>

Norges døveforbund:

<http://www.deafnet.no/>

Norges Handikapforbund:

<http://www.nhf.no/>

Statens bygningstekniske etat:

<http://byggeregler.be.no/cms/>

6c: Litteratur og håndbøker

- Bjerke, Marianne og Ramfjord, Hallvard: Gode råd er grønne, NAAF 2005.
- Borg bispedømmeråd, 2008: Universell utforming. Et veiledningshefte for kirkelige fellesråd.
- Bright, Keith and Cook, Geoffrey: The Colour, Light and Contrast Manual. Designing and Managing Inclusive Built Environments, Wiley-Blackwell 2010
- Miljøverndepartementet: Kulturminnevern og universell utforming – Et prosessverktøy
http://www.bufetat.no/Documents/Bufetat.no/Bufdir/Deltasenteret/Rapporter/Kulturminnevern_og_uu_et_prosessverktoy.pdf
- Penton, John: Widening the eye of the needle. Access to church buildings for people with disabilities. Church House Publishing 2008
- Statens vegvesen, Håndbok 278 Universell utforming
http://www.vegvesen.no/_attachment/72804/binary/476888
- Sørmoen, Oddbjørn (ed): Accessibility to Cultural Heritage, Nordic Perspectives, TemaNord 2009:572
<http://www.norden.org/sv/publikationer/publikationer/2009-572>
- Torgauten, Tor Ivar: Sammen skal vi bygge menighet. Når mennesker med utviklingshemming blir kirkens veiledere, Verbum Forlag 2006.